

UPPSALA
UNIVERSITET

Teologiska institutionen
Vårterminen 2018

Examensarbete för masterexamen i mänskliga rättigheter
30 högskolepoäng

Kvinnor och "Village Savings and Loan Associations" i Uganda

En kvalitativ studie om kvinnors upplevelser av VSLA-
gruppers inverkan på deras livsomständigheter

Författare: Anna Tilly Karlsson
Handledare: Helen Lindberg

Abstract

The purpose of this study is to look in to how microfinance through the VSLA-model has affected life circumstances of women in rural parts of Uganda. The study also examines whether participation in VSLA-groups leads to empowerment.

The results have been derived from qualitative fieldwork, based on semi-structured interviews. Women from the Ugandan districts of Kayunga and Masaka have been interviewed about their experiences of participating in VSLA-groups.

The theoretical framework consists of a liberal as well as a postcolonial feminist theorization. The study subject is analyzed by using Martha Nussbaum's *Capabilities Approach* and Gayatri Chakravorty Spivak's thoughts on the subaltern.

The *Uganda National Farmers Federation* (UNFFE) started working with financial inclusion in 2010 and in 2014 they implemented the *Human Rights Based Approach* (HRBA) in their work. It is found in this study that the VSLA-groups who operates guided by the Human Rights Based Approach, have had a positive effect on the life conditions of the interviewed women. The socioeconomic effects have been positive, the women have greater control over their life circumstances and the VSLA-groups have proved empowering.

Keywords: VSLA, microfinance, women, empowerment, rural Uganda, liberalism, postcolonial feminism, Human Rights Based Approach.

Sammanfattning

I denna studies granskas en typ av mikrofinansmodell, *Village Savings and Loan Associations* (VSLA) och dess påverkan på kvinnor på Ugandas landsbygds livs-omständigheter. Den undersöker också om deltagande i VSLA-verksamhet leder till *empowerment*.

Studiens resultat bygger på fältarbete bestående av kvalitativa undersökningar. Kvinnor från de ugandiska distrikten Kayunga och Masaka har deltagit i semi-strukturerade intervjuer där de berättat om sina upplevelser av att vara med i en VSLA-grupp.

Det teoretiska ramverket har en liberal såväl som postkolonial feministisk utgångspunkt. Uppsatsens frågeställningar analyseras genom Martha Nussbaums *Capabilities Approach* och Gayatri Chakravorty Spivaks tankar om den subalternna. *Uganda National Farmers Federation* (UNFFE) började arbeta med finansiell inkludering 2010 och 2014 implementerade de *Human Rights Based Approach* (HRBA) i sitt arbete. Denna studie finner att VSLA-grupper, vilka arbetar med hjälp av HRBA har en positiv effekt på de intervjuade kvinnornas livs-omständigheter. De socioekonomiska effekterna har varit positiva, kvinnorna har fått större kontroll över sina förhållanden och VSLA-grupperna har haft en *empowering* effekt.

Nyckelord: VSLA, mikrofinans, kvinnor, empowerment, ugandiska landsbygden, liberalism, postkolonial feminism, Human Rights Based Approach.

Förord

Ett stort tack till mamma, pappa, Josef och övrig familj och vänner, för att ni stöttat, korrekturläst och funnits där under arbetets gång. Utan er hade det inte gått. Tack till Sofia Olsson för att du varit den bästa följeslagaren genom arbetet och på fältresan. Tack alla som gjorde resan till Uganda möjlig och som gav värdefulla råd och tips. Tack till min handledare Helen Lindberg för vägledning och uppmuntran och sist men inte minst tack till UNFFE och alla informanter som ställde upp på intervjuer och välkomnade mig till deras byar.

Uppsala, 7 oktober, 2018.

Anna Tilly Karlsson

Innehållsförteckning

Abstract	1
Sammanfattning.....	2
Förord.....	3
Förkortningar.....	6
1. Inledning.....	7
1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar	8
1.1.1 Problemformulering	8
1.1.2 Syfte	10
1.1.3 Frågeställningar.....	10
1.2 Material och avgränsningar.....	11
1.2.1 Material	11
1.2.2 Avgränsning.....	11
1.3 Disposition.....	12
1.4 VSLA, en mikrofinansmodell.....	13
1.5 Uganda och mänskliga rättigheter.....	14
2. Metod	18
2.1 Maktasymmetrier och etiska riktlinjer.....	19
2.4 Litteraturöversikt och tidigare forskning.....	21
3. Liberalism och feministisk postkolonialism.....	25
3.1 Capabilites Approach	25
3.2 Med Human Rights Based Approach som grund.....	29
3.3 Feministisk postkolonialism	32
4. Möten med kvinnor och deras upplevelser av VSLA-verksamheten	35
4.1 På plats i distrikten	35
4.2 VSLA grupperna och deras påverkan på kvinnornas ekonomiska och sociala ställning	36
4.3 Female empowerment.....	39

4.4 "Basic needs" och framtiden.....	41
4.5 VSLA - verksamhetens utmaningar	42
5. Analys	45
5.1 Hur förändras den socioekonomiska situationen för ugandiska kvinnor på landsbygden, genom deltagande i VSLA-grupper?	45
5.2 På vilket sätt blir ugandiska kvinnor på landsbygden empowered genom VSLA-grupper?	46
5.3 Kan ugandiska kvinnor på landsbygden komma ur en subaltern subjektsposition genom deltagande i VSLA-grupper?	48
5.4 På vilket sätt har Human Rights Based Approach påverkat ugandiska kvinnor på landsbygdens situation och förutsättningar, genom deltagande i VSLA-grupper?	49
5.5 Hur har ugandiska kvinnor på landsbygden möjlighet att uppfylla central capabilities enligt Nussbaums teori?	51
6. Diskussion	53
Litteraturförteckning	59
Bilaga	65

Förkortningar

CARE: Globalt förbund som arbetar mot fattigdom, där många organisationer igår

CEDAW: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women

DHS: Demographic and Health Survey

FINCA: Mikrofinansorganisation som jobbar med Financial inclusion

HBTQI: Samlingsnamn för Homosexuella, Bisexuella, Transpersoner, Queerpersoner och Intersexuella

HRBA: Human Rights Based Approach

J-PAL: Jameel Poverty Action Lab

MDFA: Masaka District Farming Associations

MFI: Mikrofinansinstitution

NGO: Non Governmental Organization

NORAD: Norwegian Agency for Development Cooperation

OHCHR: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights

SAAFSERFU: Strengthening Access To Affordable Financial Services For Rural Farmers in Uganda

SIDA: Swedish International Development Cooperation Agency

UDHR: Universal Declaration of Human Rights

UNFFE: Uganda National Farmers Federation

VSLA: Village Savings and Loan Associations

1. Inledning

Mikrofinansprojekt beskrivs ofta som ett effektivt medel i fattigdomsbekämpningen. Med mikrofinansiering (MFI) kan många människor som i vanliga fall inte får ta lån från en bank, få möjlighet till ett mindre lån. Även i kampen att stärka kvinnor, anses MFI institutioner och modeller vara effektiva. Med den klassiska mikrofinansmodellen kan fattiga människor, ofta kvinnor, ta lån hos särskilda små banker som tar ut rimliga räntor och som inte kräver att låntagarna visar upp en säkerhet för lånet.¹

En del av dessa mikrofinansbanker har dock på senare år fått en del kritik för att inte vara så resultatrika som förväntat. Det har påpekats att många av bankerna inte når ut på landsbygden och till de som är mest ekonomiskt svaga. Variationer på mikrolån har senare utvecklats för att få större genomslagskraft. En av dessa mikrofinansmodeller är *Village Savings and Loan Associations* (VSLA).

I Uganda finns flera olika typer av mikrofinansprojekt men ett av de vanligaste är VSLA-projekten.² VSLA - modellen går ut på att människor går ihop i en grupp om högst 30 personer, där medlemmarna sedan sparar pengar tillsammans i en fond. Ur denna fond kan gruppmedlemmarna senare ta lån med en förmånlig ränta.³

Den här studien bygger till stor del på fältarbete som har utförts på landsbygden i Uganda. Fältarbetet består av djupintervjuer av kvinnor på den ugandiska landsbygden som är medlemmar av olika VSLA-grupper. Informanterna får genom semistrukturerade intervjuer tala om sina upplevelser av att vara del av en VSLA-grupp och hur det påverkar deras livsförhållanden. För att få kontakt med en organisation i Uganda som arbetar med VSLA-projekt, tog jag kontakt med *We Effect* i Stockholm. *We Effect* är partnerorganisation till *Uganda National Farmers Federation* (UNFFE) och *We Effects* huvudkontor i Stockholm satte mig i kontakt med dem. UNFFE blev sedan nyckelorganisationen som hjälpte mig att nå ut till informanter och VSLA-grupper på plats i Uganda.

UNFFE arbetar sedan 2014 utifrån en *Human Rights Based Approach* (HRBA). Det betyder att de arbetar utifrån att de som organisation är skyldighetsbärare och

¹ Sida, *Mikrofinans – litet lån lönar sig*. https://www.sida.se/contentassets/b185bc427cd24be38510315a4e54213c/mikrofinans---litet-1229n-1246nar-sig_1133.pdf, hämtad 11 juni 2018.

² *We Effect, Vår historia*. <https://weeffect.se/om-oss/var-historia/>, hämtad 11 juni 2018.

³ VSL Associates LTD, *VSL model*, <http://vsla.net/aboutus/vslmodel>, hämtad 21 mars 2018.

projekttagarna som de jobbar mot är rättighetsbärare.⁴ Arbetssättet ska stärka människor att kräva att få sina rättigheter uppfyllda. Rättighetsbärare och skyldighetsbärare ska genom empowerment bilda ett positivt kretslopp.⁵

Begreppet *empowerment* betecknar att få ökad auktoritet, kontroll och därmed makt över de resurser och de omständigheter som påverkar ens liv. Fattiga människors valmöjligheter är begränsade på grund av brist på tillgångar och möjligheter att påverka bland annat institutioner. I denna uppsats är det informanternas uppfattning av sin tillvaro i förhållande till VSLA-grupperna som undersöks. Ibland används begreppet *female empowerment* i denna studie, vilket endast är ett förtydligande av att det är kvinnors *empowerment* som menas.⁶

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

1.1.1 Problemformulering

Informanterna till denna studie tillhör en underprivilegierad grupp. De är kvinnor på landsbygden som har mycket begränsad tillgång till ekonomiska medel. När tillfälle att gå med i en VSLA-grupp har uppstått har informanterna valt att gå med. VSLA-grupperna är vanliga i Uganda och har nått stor popularitet runt om i landet och i UNFFE:s VSLA – projekt är ca 60 % av medlemmarna kvinnor.⁷ Jag önskar i denna studie undersöka om VSLA-grupperna förändrar kvinnors villkor då intresset för att gå med i dessa grupper ökat. Att vara med i en *Village Saving and Loan Association* kräver även ett socialt engagemang, deltagarna måste närvara på mötena som ofta sker en gång varje eller varannan vecka.⁸ Detta kombinerat med att medlemmarna sparar pengar så väl som lånar, gör att just denna mikrofinansmodell skiljer sig från traditionella mikrofinansinstitutioner. En stor spridning på landsbygden och höga kvinnliga medlemsantal gör det intressant att undersöka VSLA-

⁴ Informant, *M&E Manager*, UNFFE, 8 juni 2018, E-mail.

⁵Sida, *Human Rights Based Approach at SIDA*. 2015, hämtad <https://www.sida.se/English/partners/resources-for-all-partners/methodological-materials/human-rights-based-approach-at-sida/>, 20 april 2018.

⁶ World Bank Group, *Chapter 2, What is Empowerment?* s. 10,11. <http://siteresources.worldbank.org/INTEMPowerment/Resources/486312-1095094954594/draft2.pdf>, hämtad 26 september 2018.

⁷ SAAFSEFU Project Annual report 2017, Uganda National Farmers Federation/We Effect joint project, 2017, s. 3, 6.

⁸Allen, Hugh och Panetta, David, *Savings Groups: What are they?* The SEEP Network “Savings-Led Financial Services Working Group” 2010, s.7. https://sites.worldvision.ca/savingsgroups/wp-content/pdfs/SEEP_Savings_Groups_Overview.pdf, hämtad 28 september 2018.

gruppernas påverkan på denna specifika grupp. Kvinnor på landsbygden i Uganda hör till en grupp som arbetar hårt och har liten ekonomisk inkomst. På grund av detta har de i mycket liten omfattning, tid och möjlighet att engagera sig socialt och organisatoriskt för att kräva sina rättigheter och förbättrade livsvillkor. VSLA-grupperna är utformade för att de mest utsatta grupperna ska kunna bygga ekonomiskt kapital och få större möjlighet att styra över sina liv.⁹ Därför vill jag i denna uppsats intervjua dessa kvinnor för att se hur de själva upplever att deras situation ser ut och om situationen har förändrat sig efter att de gått med i VSLA-grupper. I UNFFE:s arbete med att sprida VSLA-modellen ska *Human Rights Based Approach* tillämpas för att stärka projektmottagarnas rättigheter och möjligheter att kräva dem. Genom intervjuer med informanterna önskar jag undersöka hur HRBA påverkar VSLA-medlemmarna. Med hjälp av Gayatri Spivaks feministiskt postkoloniala teori ska jag använda hennes begrepp om subalternitet. Hon beskriver den subalternen som tillhörande en underprivilegerad grupp, förtryckta av imperialistiska och patriarkala strukturer på grund av ras och kön.¹⁰ Om man utgår från ett sådant ställningstagande går det att diskutera hur subalterniteten påverkar kvinnornas makt över sina omständigheter och om det ändras i takt med deltagande i VSLA-grupper. Om informanterna tillhör en subaltern grupp som anses röstlös i samhället, går det att analysera huruvida det är möjligt för medlemmarna att förmedla sina behov. VSLA-grupperna som startats med hjälp av UNFFE ska genomsyras av *Human Rights Based Approach* och därmed kan man även undersöka hur HRBA påverkar kvinnornas möjlighet att kräva sina rättigheter. Martha Nussbaum som är en liberal teoretiker har utvecklat *Capabilities Approach*, vilken kan ses som ett sätt att analysera livskvalitet. Den uppställer även teorier om social rättvisa och analyserar människors frihet och möjlighet att kunna forma sina liv och sig själva. Nussbaum använder ett begrepp kallat *capabilities* vilka visar på varje persons möjligheter. Ett idealt samhälle borde ge människor tillfälle att nyttja dessa *capabilities* om de så önskar. På så sätt har människor möjlighet att välja hur de vill utforma sina liv och hur de vill definiera sig själva.¹¹ Enligt *Capabilities Approachen* finns tio *central*

⁹Allen, Hugh & Panetta, David, *Savings Groups: What are they?* The SEEP Network “Savings-Led Financial Services Working Group” 2010, s.1.

¹⁰ Spivak, Gayatri Chakravorty, ”Can the Subaltern Speak?” i *Marxism and the Interpretation of Culture*, redigerad av Cary Nelson och Lawrence Grossberg, Basingstoke: Macmillan Education, 1988, s. 83,84,88,90,93.

¹¹ Nussbaum, Martha, *Creating capabilities—the human development approach*, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2011, s. 18.

capabilities som om de uppfylls utgör en tröskelnivå för ett bra liv för människor i en stat. Uppfylls dessa så skapas social rättvisa. I denna studie kommer dessa tio *central capabilities* användas för att diskutera och analysera informanternas situation och om VSLA-grupperna lett till en förändring kopplat till dessa *central capabilities*.¹²

1.1.2 Syfte

Att belysa hur mikrofinansiering genom VSLA-modellen, har påverkat kvinnor på landsbygden livsomständigheter och om deras deltagande i VSLA-grupper leder till *empowerment*.

1.1.3 Frågeställningar

Frågeställningarna i uppsatsen är utformade efter syfte och problemformulering. För att få fram en varierad analys och en tydlig diskussion och för att undersöka VSLA-verksamhetens påverkan på kvinnornas livsomständigheter så har fem frågeställningar utformats:

- Hur förändras den socioekonomiska situationen för ugandiska kvinnor på landsbygden, genom deltagande i VSLA-grupper?
- På vilket sätt blir ugandiska kvinnor på landsbygden *empowered* genom VSLA-grupper?
- Kan ugandiska kvinnor på landsbygden komma ur en subaltern subjektsposition, genom deltagande i VSLA-grupper?
- På vilket sätt har *Human Rights Based Approach* påverkat ugandiska kvinnor på landsbygden situation och förutsättningar, genom VSLA-grupperna?
- Hur har ugandiska kvinnor på landsbygden möjlighet att uppfylla *central capabilities* enligt Nussbaums teori?

¹² Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s. 33,34.

1.2 Material och avgränsningar

1.2.1 Material

Materialet som använts och de avgränsningar som gjorts i denna uppsats är valda utifrån uppsatsens syfte. Studien bygger främst på fältarbete som utförts i Uganda. Uppsatsens primärmaterial består bland annat av tio djupintervjuer av kvinnor på landsbygden i Uganda. Dessa kvinnor ingår i VSLA-grupper som startats upp med hjälp av UNFFE. Visst primärmaterial kommer också från samtal med projektkoordinatorer på plats i Uganda, både på UNFFEs huvudkontor i Kampala men även ute på distriktskontoren på landsbygden. Annat primärmaterial är Martha Nussbaums och Gayatri Chakravortys Spivaks originaltexter¹³ som ligger till grund för teorin i uppsatsen.

Sekundärmaterialet består bland annat av material som *Microfinance, rural livelihoods, and women's empowerment in Uganda*¹⁴, samt rapporter från bland annat FN:s Human Development Programme¹⁵.

Information om UNFFEs *Village Savings and Loan Associations* arbete har hämtats både från primärkällor, så som medarbetare på UNFFE men även från hemsidor som exempelvis säkerhetspolitik.se¹⁶ och vsla.net¹⁷. Annan information till både bakgrund, analys och diskussion har hämtats i artiklar, inlägg eller blogginslag från organisationers hemsidor.

1.2.2 Avgränsning

Denna studie begränsas till att behandla VSLA-projekt i Uganda som startats upp med hjälp av organisationen Uganda National Farmers Federation (UNFFE). I förhållande till uppsatsens storlek passade denna begränsning bra. Fler informanter från olika organisationer eller olika länder hade inte varit möjligt att undersöka med den befintliga tidsramen eller med antalet sidor. Hade informanterna kommit från

¹³ Se Nussbaum, *Creating capabilities – the human development approach*, 2011 och Spivak, "Can the Subaltern Speak?", i Nelson och Grossberg, *Marxism and the Interpretation of Culture*, 1988.

¹⁴ Lakwo, Alfred. *Microfinance, rural livelihoods, and women's empowerment in Uganda*, Research report 85/2006, African Studies Centre, Leiden, 2006.

¹⁵ Human Development Reports, United Nations Development Programme, *Uganda*, 2016, <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/UGA>, hämtad 9 mars 2018.

¹⁶ Themnér, Lotta, *Säkerhetspolitik, Fördjupning Uganda*, 2016, <http://www.sakerhetspolitik.se/Konflikter/Uganda/fordjupning-uganda/>, hämtad 9 mars 2018.

¹⁷ VSL Associates LTD, *Home*, <http://vsla.net/home>, hämtad 27 mars 2018.

olika länder hade det funnits fler faktorer att ta i beaktande och arbetet hade blivit mycket mer omfattande.

I denna studie som till stor del bygger på kvalitativ empiri, är det lämpligt att informanterna har liknande livsomständigheter, kontext och referensramar. Detta då studien önskar undersöka kvinnornas upplevelser och vill se om det finns likheter och olikheter i deras svar. Informanterna intervjuas efter samma intervju-mall¹⁸ men följdfrågor anpassas efter situation och informant. Förhoppningen är att studien ska kunna belysa huruvida tillgången till mikrolån och mikrofinansiering kan öka kvinnors möjligheter att styra över sina livsomständigheter och se om verksamheten skapar *empowerment*.

1.3 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i sju kapitel där det första kapitlet inleds efter abstract, innehållsförteckning och förkortningsordlista. I första kapitlet redogörs den information läsaren behöver för att förstå syftet med denna studie samt bakgrund till ämnet.

Eftersom studien till stor del bygger på fältarbete så krävs ett relativt omfattande metod- och materialavsnitt. Därför ägnas kapitel 2 åt att redogöra för och diskutera metodologiska tillvägagångssätt och etiska överväganden.

Kapitel tre behandlar den teoretiska utgångspunkten. Där diskuteras de liberala och postkoloniala teorier som uppsatsen diskuterar samt begreppet och arbetssättet *Human Rights Based Approach*.

Kapitel 4 i studien består av en resultatdel där kunskap som framkommit genom intervjuer redogörs för.

I efterföljande kapitel 5 kommer analysen där frågeställningarna besvaras utifrån de teoretiska utgångspunkterna.

Mot slutet av uppsatsen i kapitel 7, finns en diskussion där resultat, analys, framtida forskning med mera, diskuteras.

Uppsatsen avslutas med en sammanfattning, källhänvisning och en bilaga med de intervjufrågor som ställdes till informanterna i Uganda.

¹⁸ Se bilaga med intervjufrågor s. 65 i denna uppsats.

1.4 VSLA, en mikrofinansmodell

Village Savings and Loan Associations är en mikrofinansmodell som är självstyrande och självkapitaliserande. Organisationen CARE grundade VSLA-modellen i Niger 1991. Modellen har efter det spridits i inte bara Afrika utan även till Asien och Latinamerika.¹⁹ Andra stora organisationer som senare spridit VSLA modellen är bland annat Oxfam, Plan och World Vision. Planen med VSLA-gruppen är att den ska bli självgående och att människor ska kunna starta sina egna grupper på egen hand så småningom. VSLA-projekten är inofficiella och många olika organisationer har drivit projekt för uppstartande av denna typ av verksamhet utan särskild inblandning av regeringen.²⁰

Ute i byarna får människor genom representanter från olika organisationer, information om VSLA-modellen. När de sedan startar upp en grupp får inte medlem-santalet överstiga 30 och tillsammans utser gruppen en styrelse samt regler för gruppen. Gruppen införskaffar sedan en plåtlåda försedd med tre hänglås där pengar och räkenskaper ska förvaras. Gruppen utser sedan en kassör, en person som tar hand om metallådan och tre personer att ha varsin nyckel till de tre hänglåsen. På detta sätt blir det mycket svårare att manipulera räkenskaperna eller ta pengar från lådan.²¹

Traditionella mikrofinansinstitutioner (MFI) har vanligtvis kunder i urbana miljöer, där låntagaren vill utöka förtjänsten i ett redan existerande företag. VSLA-modellen är attraktiv för NGO:s som vill förbättra villkor för missgynnade grupper. Missgynnade grupper anses vara personer utan tillgång till säkerhet för ett banklån, som inte har möjligheter att skapa nya sociala relationer, som inte har tillgång till den ekonomiska marknaden eller finansiell kunskap.²² Enligt VSL Associates stöter MFI på problem när de ska tillhandahålla service åt de ekonomiskt svaga på landsbygden. I provinserna finns en mycket begränsad efterfrågan på kredit och leveranskostnaderna blir höga för MFI. Detta resulterar i att det blir svårt för de

¹⁹ CARE, *Join My Village Blog – Introducing the Village Savings and Loan Model*. 2 mars 2011, <http://www.care.org/our-impact/joinmyvillage/blog/2011/02/introducing-village-savings-and-loan-model>, hämtad 21 maj 2018.

²⁰ Utrikespolitiska institutet, Landguiden, *Politiskt system*, 2017, <https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/afrika/uganda/politiskt-system/>, hämtad 2 – 05 – 2018.

²¹ VSL Associates LTD, *vsl-model*, <http://vsla.net/aboutus/vslmodel>, hämtad 2018 – 10 – 4.

²² Parker, Amy, *Lessons learned: how to set up a village savings and loan association*. The Guardian. 2016, <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2016/jan/21/vsla-successful-microfinance-project-tips>, hämtad 5 maj 2018.

traditionella mikrofinansinstitutionerna att betjäna marknaden på landsbygden utan ekonomiskt bistånd eller subventioner. Då det ofta blir problematiskt med betjäandet av den icke-urbana marknaden så koncentrerar sig MFI på städer och stadsnära platser. VSLA-modellen är däremot utvecklad för att gynna målgruppen på landsbygden. Sparandet av egna pengar minskar risken att hamna i skuldfällan och blir därmed ett säkrare sätt att låna pengar.²³

Genom att medlemmarna mobiliserar sig lokalt för investeringsfinansiering så erbjuder VSLA-modellen spar-, försäkrings- och kredittjänster på landsbygden och de platser dit de traditionella MFI inte når. 2015 hade VSLA modellen spridit sig till 73 olika länder i Latinamerika, Asien och Afrika²⁴. UNFFE är en av de organisationer som har haft VSLA projekt som numera är mer eller mindre självgående. Enligt hemsidan VSL Associates så består medlemmarna till 78 % av kvinnor och återbetalningsprocenten är den högsta i mikrofinansindustrin. Samtidigt fortsätter 89 % av grupperna i mer än fem år efter att de startats och 98 % av medlemmar fortsätter från en årscykel till nästa. Vanligtvis fördubblas deltagarnas kapital samt storleken på lånen de senare kan ta. VSL Associates menar också att VSLA-grupper har ändrat utvecklingen i många marginaliserade samhällen genom att de skapat möjlighet att bygga kapital och att de stöttar människor att bli oberoende.²⁵

1.5 Uganda och mänskliga rättigheter

Uganda beskrivs ofta som en del av ”den tredje världen”. Som tidigare koloni och med flera våldsamma konflikter sedan självständigheten 1962 så är den politiska situationen inte helt stabil. Sedan 1986 har Yoweri Museveni varit president men med flera konflikter mellan olika etniska och religiösa grupper har oron aldrig lagt sig.²⁶ En ekonomisk ökning har skett de senaste 20 åren och Uganda har haft en stark ekonomisk tillväxt trots ett underskott på demokratisk organisering i landet. Fattigdomen sänktes från 56 % 1992 till 20 % år 2016. Det finns dock stora regionala skillnader då den sociala och ekonomiska utvecklingen inte har spridit sig jämnt runt om i landet. Så mycket som 80 % av landets befolkning bor på landsbygden

²³ VSL Associates LTD, *Home*.

²⁴ VSL Associates LTD, *Home*.

²⁵ VSL Associates LTD, *Home*.

²⁶ Themnér, Säkerhetspolitik, *Fördjupning Uganda*.

och lever av småskaligt jordbruk och Uganda har bördiga jordar, stora naturtillgångar samt ett fördelaktigt klimat för jordbruksverksamhet. Korrupktion och dålig infrastruktur är ett par av de faktorer som gör att den ekonomiska utvecklingen bromsas. Förutom detta råder enligt SIDA, bristande jämställdhet, hög arbetslöshet bland ungdomar, påtagliga klimatförändringar och en hög befolkningstillväxt. Därtill är Ugandas befolkning övervägande ung och hälften av medborgarna är under 15 år.²⁷

Uganda har ratificerat Universal Declaration of Human Rights (UDHR) och i konventionens andra artikel står att alla människor är berättigade till de rättigheter och friheter som uttalas i UDHR ”utan åtskillnad av något slag såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt.”²⁸ Trots detta visar FN:s Human Development Index att kvinnor i genomsnitt har 4,5 års skolgång medan män har 6,8 års skolgång. I Uganda har 25,9 % av kvinnorna över 25 år någon sorts utbildning utöver grundnivå medan det för män finns 32,1 % som har en utbildning utöver grundnivå. När det kommer till våld mot kvinnor i nära relationer så ligger det på 50,5 %. Detta är bara några av de siffror som tyder på att kvinnor systematiskt befinner sig i underläge gentemot männen. Den ojämlika situationen gör att kvinnor i det ugandiska samhället befinner sig i en mer utsatt och ofördelaktig situation än männen.²⁹

Rättighetskontexten i Uganda, för folket och för kvinnor specifikt är komplex men det är tydligt att det att vara kvinna ofta innebär en större sårbarhet i samhället.

FN:s generalförsamling antog en konvention om avskaffandet av all form av diskriminering av kvinnor 1979. Detta var ett tillägg till UDHR och Uganda ratificerade tilläggskonventionen 1985. Kvinnokonventionen eller CEDAW, står för *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*³⁰. I

²⁷ Sida, Avdelningen för Afrika, *Utvecklingen i Uganda*, 27 november 2016 <https://www.sida.se/Svenska/Har-arbetar-vi/Afrika/Uganda/Utvecklingen-i-Uganda/>, hämtad 9 mars 2018.

²⁸ UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 1948 (217 [III]A), Paris, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, hämtad 7 juni 2018.

²⁹ Human Development Reports, United Nations Development Programme. *Uganda*, 2016, <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/UGA>, hämtad 9 mars 2018.

³⁰ UN General Assembly, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, 18 december 1979, United Nations, Treaty Series, vol. 1249, p. 13, <http://www.ref-world.org/docid/3ae6b3970.html>, hämtad 12 juni 2018.

artikel 2 i CEDAW står att de stater som anslutit sig till konventionen är skyldiga att avskaffa all diskriminering av kvinnor. Lagar ska införas för att diskriminering av kvinnor ska bli straffbart och domstolar och myndigheter ska skydda kvinnors rättigheter på lika bra som mäns rättigheter.³¹ Trots detta är könsrelaterat våld ett stort problem i Uganda och 2016 registrerades 163 dödsfall av kvinnor till följd av könsrelaterat våld.³²

Sexuellt våld är ett fortsatt stort problem för kvinnor i Uganda och i *2016 Demographic and Health Survey* (DHS) påvisades att kvinnor hade mer än två gånger så stor risk att utsättas för sexuellt våld än män. I medier runt om i landet rapporterades under 2017 många fall av våldtäkt. Ofta var det män i auktoritära positioner som var skyldiga till handlingarna och i många av våldtäktsfallen dödades också offret. Det är inte heller ovanligt att många av fallen som anmälts inte avslutas i rätten då målsäganden övertalats att lösa konflikterna utanför rättssalen och utan iblandning av lagen. Av sociala omständigheter är det få våldtäkter som anmäls, vilket gör att det finns ett stort mörkertal.³³

Andra stora problem i Uganda är inskränkningen av de demokratiska rättigheterna samt HBTQI personers situation i landet. De demokratiska rättigheterna följs inte från regeringens sida och protester mot regeringen och presidenten är relativt vanliga. Trots ett hårt klimat för oppositionspartier och politiker, som är emot president Musevenis fortsatta styre, så finns ett livligt politiskt klimat och motstånd.³⁴

Regeringens förhållande till vissa rättigheter och de brister i uppfyllandet av mänskliga rättigheter som regeringen visar, ger en bild av situationen i landet och människan i förhållande till de styrande och hur svårt det kan vara att kräva sina rättigheter. I Uganda råder en relativt decentraliserad politisk struktur som bland annat innebär att distrikten sitter på den lokala politiska makten. Ugandas fyra regioner är uppdelade i 80 distrikt. Där finns folkvalda lokala råd och en typ av landshövding, utsedd av presidenten.³⁵ Som kvinna på landsbygden med de sociala och ekonomiska begränsningar det kan innebära, befinner hon sig ofta i en mer sårbar

³¹ Kvinnors rättigheter, Kvinnokonventionen och Pekingplattformen. [hämtad 20 – 09 – 2018] <http://kvinnorsrattigheter.org/kvinnokonventionen-pekingsplattformen/>

³²U.S Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices for 2017*, <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm#section6women>, hämtad 3 maj 2018.

³³ U.S Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices for 2017*.

³⁴ Human Rights Watch, *World Report 2018. Uganda Events of 2017*. <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/uganda#e81181>, hämtad 2 maj 2018.

³⁵ Utrikespolitiska institutet, Landguiden. *Politiskt system*.

position. I UNFFE:s fall blir det organisationen själv som gör medlemmar av VSLA grupper medvetna om deras rättigheter, som en del i deras *Human Rights Based Approach*.

2. Metod

Denna studie har till stor del bestått av fältarbete där tio kvinnor från Kayunga och Masaka distrikten i Uganda har intervjuats. Detta för att belysa deras tankar om deras livsomständigheter efter att de börjat delta i VSLA - grupper. Metoden som använts är kvalitativ metod med empiri byggande på semi-strukturerade djupintervjuer. För denna studie var den kvalitativa metoden den mest naturliga. Med kvalitativa intervjuer kan sociala processer undersökas och ge förståelse för människors livsomständigheter samt för att förstå perspektiv och miljöer.³⁶

Även om vissa slutsatser dras utifrån informanternas svar så betyder det inte att det som framkommit representerar alla kvinnor som är eller har varit med i en VSLA grupp i Uganda, Öst Afrika eller andra länder. Den typen av större generaliseringar kan inte göras på en studie med endast tio djupintervjuer. Studien kan dock vara intressant och värdefull ändå. En kvalitativ undersökning som denna gör att frågor om människors upplevelser och deras syn på verkligheten, kan besvaras.³⁷

Validiteten i en kvalitativ studie värderas till viss del annorlunda än i en kvantitativ studie då resultatet inte kan värderas med siffror eller stora mätningar. Målet med en kvalitativ intervju är att förvärva nyanserade information som visar på informantens upplevelser och tankar. Den kvalitativa intervjuens noggrannhet i beskrivningen och den precision i tolkning av innebörden kan motsvara det som framkommer ur en kvantitativ studie som bygger på siffror.³⁸

En förutsättning för att kunna genomföra fältarbetet är att få hjälp av personer och organisationer som har kontakt med VSLA-grupper och dess medlemmar. Eftersom att grupperna nästan alltid är placerade på landsbygden så är hjälp med transport nödvändig. De flesta av kvinnorna som intervjuas talar inte engelska och eftersom att jag inte talar de lokala språken så blir det oundvikligt att ta hjälp av en tolk vid intervjuerna. Den information som jag sedan insamlar genom intervjuerna är vital för det jag vill studera. En studie som denna är därför inte möjlig utan det fältarbete som genomförs till den här uppsatsen. Efter intervjuerna har genomförts har de transkriberats och analyserats i förhållande till delfrågorna som jag ställer i

³⁶ Ahrne, Göran, och Peter Svensson, *Handbok i kvalitativa metoder*, 2. uppl., Malmö: Liber, 2011, s. 12.

³⁷ Kvale, Steinar och Svend Brinkman, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur: Lund, 1997, s. 210.

³⁸ Kvale och Brinkman, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 1997, s. 36, 37.

uppsatsen. För att få en nyanserad och valid studie har jag använt mig av material-triangulering i mitt arbete. Med trianguleringen har information hämtats från olika typer av källor. Dessa källor är de intervjuade kvinnorna, projektkoordinatorer av VSLA-projekt, medarbetare på *Uganda National Farmers Federation*, samt olika informationskällor så som projektrapporter, forskning, artiklar och böcker.³⁹

De semistrukturerade intervjuerna möjliggör att informanterna kan resonera fritt och därefter kan följdfrågor ställas. På detta sätt får jag omfattande information om ämnet.⁴⁰

Transkriberingens reliabilitet påverkas ofrånkomligt då informantens ord tolkas från Luganda till engelska av en tolk. Intervjuerna transkriberas sedan av mig som inte har engelskan som modersmål, vilket kan påverka den tolkning som medvetet och omedvetet sker vid transkribering.⁴¹ Luganda som kvinnorna talar är dock även tolkens modersmål och engelskan hans andraspråk, vilket är positivt för hans tolkning och översättning av kvinnornas berättelser. Utskrifterna av intervjuerna har varit noggranna i sin utformning och anpassade på bästa sätt efter forsknings-syftet.⁴²

2.1 Maktasymmetrier och etiska riktlinjer

Det finns en klar maktasymmetri i kvalitativa forskningsintervjuer vilka är viktiga att vara medveten om som intervjuare. Intervjuaren har makt över situationen på ett sätt som informanten inte har. Intervjuaren sitter på information i form av vetenskaplig kompetens och styr intervjusituationen och ställer frågorna.⁴³ Intervjuaren har också ensamrätt på att tolka svaren och den information som delges då intervjun kan ses som en enkelriktad instrumentell dialog. Samtalet eller intervjun kan vara en manipulativ dialog och intervjupersonen kan till följd av intervjusituationen och de strukturella positionerna i intervjun, uttrycka det som intervjupersonen tror att intervjuaren vill höra. Detta kan ske mer eller mindre medvetet.⁴⁴ Till

³⁹Kaijser, Lars och Magnus Öhlander, *Etnologiskt fältarbete*, Lund: Studentlitteratur AB 2011, s. 292.

⁴⁰ Kaijser och Öhlander, *Etnologiskt fältarbete*, s. 291.

⁴¹ Kvale, Steinar och Svend Brinkman, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur: Lund. 2014, s. 150.

⁴² Kvale och Brinkman, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 2014, s. 226 - 227.

⁴³ Kvale och Brinkman, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 2014, s. 48.

⁴⁴ Kvale och Brinkman, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 2014, s. 49 - 50.

maktförhållandena i studien hör att jag är en vit kvinna från ett västerländskt land och ska intervjua svarta kvinnor från ett tidigare kolonialiserat land vilket är viktigt att vara medveten om. När jag sedan ska utföra mitt fältarbete försöker jag få kvinnorna att känna sig bekväma och poängterar att allt de kan berätta om VSLA-grupperna och deras omständigheter är av värde.

De deltagande har genom sina lokala VSLA-grupper fått frågan om de vill delta i en intervju där de ska få svara på frågor som handlar om deras liv kopplat till VSLA-gruppen de är med i. De informeras om att syftet med undersökningen är att undersöka kvinnor i Ugandas berättelser om VSLA-grupper och dess påverkan på deras livsomständigheter. De får även information om att undersökningen görs för att kvinnors egna berättelser om mikrolån och VSLA-verksamheten ska komma fram. De blir informerade om att jag som intervjuare inte kommer som utsänd från en organisation utan att det handlar om oberoende forskning. I början av intervjun upprepas detta så att de har möjlighet att ta valet att inte vara med om de så skulle önska.⁴⁵

Deltagarnas identitet avslöjas inte i undersökningen och detta informeras deltagarna om. Endast bostadsdistrikt, kön och ålder står att finna om de intervjuade. De blir också informerade om att intervjuerna spelas in och att de kan dra sig ur intervjun när som helst.

Inför en kvalitativ undersökning måste konsekvenserna för de deltagande övervägas. Även om frågorna och syftet inte uppfattas som speciellt kontroversiellt så kan det vara känsligt att berätta om upplevelser som inte varit positiva i samband med VSLA-grupperna. För att de intervjuade ska kunna berätta även sådant som är av mer negativ karaktär, är det viktigt att de är medvetna om att all information som kan identifiera dem i studien är konfidentiell. Att intervjun genomförs av en oberoende intervjuare, samt att de kan dra sig ur, kan göra att informanten känner sig mer trygg.⁴⁶

⁴⁵ Kvale och Brinkman, Den kvalitativa forskningsintervjun, 2014, s. 84.

⁴⁶ Kvale och Brinkman, Den kvalitativa forskningsintervjun, 2014, s. 89.

2.4 Litteraturöversikt och tidigare forskning

I detta avsnitt kommer det redogöras för den viktigaste forskningen och litteraturen inom uppsatsområdet. Vissa aktuella studier och rapporter lyfts också. Avsnittet kommer kritiskt granska litteratur och tidigare forskning i förhållande till denna studies syfte. Därefter kommer denna studies bidrag att belysas.

För att hitta relevant litteratur och forskning har begrepp som VSLA, *empowerment*, mikrofinans och utveckling ingått som sökord. Publiceringsår har spelat in och så även forskningsfrågor och syfte för undersökningarna. Forskning som på ett bra sätt kan kopplas till teorin har också använts som urvalsprincip.

Det är inte svårt att hitta forskning om kvinnor, spargrupper och mikrolån som är fokuserad på ekonomisk utveckling. Det gäller böcker men även artiklar och rapporter i finansstidningar och tidskrifter. Ett exempel på en av dessa böcker är, *Gender and Economic Growth in Kenya: Unleashing the Power of Women*⁴⁷, utgiven av Världsbanken. I *Journal of Economic Literature* publicerades artikeln *Women Empowerment and Economic Development*, 2012⁴⁸. Tidigare nämnda bok och artikel är enbart två exempel på ekonomiska publikationer med forskning på kvinnor, empowerment och lån-och spargrupper. Denna typ av forskning har studerat många olika platser i världen men det finns mycket litteratur och artiklar om speciellt Kenya och Bangladesh men desto mindre om Uganda.

Ett äldre exempel på forskning med feministisk postkolonialt fokus är Mohanty's text från 1984, *Med västerländska ögon – feministisk forskning och kolonial diskurs*. Där skriver hon att i många västerländska feministiska texter växer en bild fram av "kvinnan i 3e världen" som ett enhetligt monolitiskt subjekt och att forskningen utgår från en vit norm. Detta på grund av det underförstådda antagandet att "västerlandet" blir den främsta referensen i teori och praxis.⁴⁹

En del forskning går också att hitta om den socioekonomiska inverkan mikrofinansier och spargrupper har. Studier som *Socio-Economic Impact Study of*

⁴⁷ Ellis, Amanda, *Gender and Economic Growth in Kenya: Unleashing the Power of Women*, World Bank Publications. 2007, e-bok.

⁴⁸ Duflo, Esther, "Women Empowerment and Economic Development", Nashville: *Journal of Economic Literature*, vol. 50, nr. 4, 2012: 1051-1079.

⁴⁹ Mohanty, Chandra Talpade, "Med västerländska ögon. Feministisk forskning och kolonial diskurs" 1984, i *Globaliseringens kulturer*, Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz, Håkan Thörn, Nora: Nya Doxa, 1999, s. 195-214.

FINCAMalawi (1997)⁵⁰ är exempel på detta, samt rapporter som *You Cannot Save Alone: Financial and Social Mobilization in Savings and Credit Groups* (2007), från Norad.⁵¹ Även om dessa kan ge en bra överblick över hur den finansiella och den sociala situationen ändrats så finns det sällan mer ingående kvalitativa studier. Materialet till de flesta av ovan nämnda rapporter och studier har insamlats genom formulär eller gruppintervjuer. Att hitta senare rapporter och studier har visat sig svårare. Många av de intressanta rapporterna genomfördes runt 2007 ungefär. En rapport som dock är gjord närmare i tid är en studie av J-PAL (Jameel Poverty Action Lab). J-PAL:s rapport från 2017 är en utvärdering av påverkansgraden som spargrupper har på människors liv. Rapporten *Impact of Savings Groups on the Lives of the Poor* fokuserar på Ghana, Malawi och Uganda. Trots att även denna rapport har fokus på den ekonomiska aspekten så drar de en del slutsatser som är intressant för den här studien. Studien påpekar att dessa samhällsbaserade mikrofinansgrupper där sparande är en del av processen, leder till en förbättring av hushållens affärer och ekonomi och till *female empowerment*. De framhåller att svårigheterna som mikrofinansinstitutionerna har att nå ut till de fattigaste på landsbygden har gjort att informella spar-och lånegrupper blivit vanligare. Utvärderingarna har sedan visat på ett ökat välstånd hos de som medverkat i den typen av verksamhet.⁵²

I tidigare forskning hittas en hel del litteratur om ”traditionell” mikrofinans, försörjning på landsbygden och stärkandet av kvinnor. Även forskning om Uganda finns på detta område så som boken *Microfinance, rural livelihoods, and women’s empowerment in Uganda* av Alfred Lakwo.⁵³ En intressant forskningsfråga ställs i boken där författaren vill veta på vilket sätt och till vilken grad som mikrofinans främjar stärkandet av gifta kvinnor i Nebbi distriktet i nordvästra Uganda. Vad som senare läggs fram av resultat är bland annat att deltagandet i mikrofinans inte leder till fattigdomsminskning. Det visar också på att populariseringen av mikrofinanser fortsätter utan att ta relevansen för kunderna och målgruppen i beaktande. Trots detta så menar boken på att kvinnors agens ökat och genom mikrofinansiering har små

⁵⁰ Masanjala, Winford.H. och Maxton G. Tsoka, *Socio-Economic Impact Study of FINCAMalawi*. University of Malawi, Center for Social Research, 1997.

⁵¹ Mersland, Roy och Øyvind Eggen, “You Cannot Save Alone: Financial and Social Mobilization in Savings and Credit Groups”, *SSRN Electronic Journal*, Norad, 2007, hämtad 12 september 2018.

⁵² Dean et al. J-PAL. *Impact savings Groups on the Lives of the Poor*. 2017.

⁵³ Lakwo, *Microfinance, rural livelihoods, and women’s empowerment in Uganda*. s. 243-244.

förändringar skett både på individnivå, inom hushållet och på samhällsnivå. Därmed hävdas att kvinnor stärkts och blivit empowered.⁵⁴

Att finna studier om VSLA-modellen är desto svårare, dock finns en masteruppsats skriven av Schola Busingye Kampenuka. Denna masteruppsats är från 2015 och heter: *A case study of a Village Saving and Loan Associations and its relation to poverty reduction among rural households in Kyabakara, Uganda*.⁵⁵ Studien fokuserar på fattigdomsbekämpning och metoden är både kvantitativ och kvalitativ. Busingye Kampenukas studie är på många sätt lik denna uppsats men använder sig av fokusgruppsdiskussioner samt fokuserar på fattigdomsbekämpning.⁵⁶

En artikel vid namn *Can Uganda adopt the village savings and loan associations?*⁵⁷ publicerades under 2015 och har ett annorlunda fokus. En debatt pågick i Uganda om VSLA-modellen skulle användas av socialtjänsten som ett redskap ute på landsbygden. Detta efter forskning som visar på att ekonomisk status i hushållen ökar när människor deltar i projekt som arbetar för ekonomisk inkludering. Dock menar artikeln på att det inte är ovanligt att VSLA-ledare missbrukar sina positioner för att själva få fördelar på andra medlemmars bekostnad. På grund av att en del VSLA-grupper haft detta problem, anser artikelförfattaren att staten borde vara försiktiga med att använda VSLA-modellen för sina syften.⁵⁸

En intressant uppsats med fokus på kvinnlig *empowerment* och ekonomisk utveckling publicerades 2014 genom National Bureau of Economic Research.⁵⁹ Forskarna hävdar däri att kvinnor är mer benägna att spendera pengar de lånar, på barn och familj men investerar inte i samma grad i fysiska kapital eller exempelvis mark. De påpekar att kvinnors benägenhet att investera i sina barn, vilket då är bra för mänskligt kapital, inte nödvändigtvis behöver betyda att det gynnar den ekonomiska utvecklingen.⁶⁰

⁵⁴ Lakwo, *Microfinance, rural livelihoods, and women's empowerment in Uganda*, s. 243, 244.

⁵⁵ Busingye Kampenuka, Schola, *A case study of a Village Saving and Loan Associations and its relation to poverty reduction among rural households in Kyabakara, Uganda*. Universitetet i Agder. 2015.

⁵⁶ Busingye Kampenuka, *A case study of a Village Saving and Loan Associations and its relation to poverty reduction among rural households in Kyabakara, Uganda*.

⁵⁷ Musinguzi Kasjajja, Laban, "Can Uganda adopt the village savings and loan associations?" *New Vision*, 10 – 07 – 2015. https://www.newvision.co.ug/new_vision/news/1330134/uganda-adopt-village-savings-loan-associations, hämtad 7 juni 2018.

⁵⁸ Musinguzi Kasjajja, "Can Uganda adopt the village savings and loan associations?"

⁵⁹ Doepke, Matthias & Tertilt, Michèl, "Does Female empowerment Promote Economic Development?" *NBER Working Paper Series*, Working Paper 19888, 2014, revised, 2018.

⁶⁰ Ibid.

Från ekonomiskt fokuserade artiklar, rapporter och böcker belyses den övergripande påverkan som lån- och spargrupper har på samhället och på ekonomin. Den socioekonomiska forskningen är ofta även de mer övergripande, ger bra statistik och är mer generaliserbara än denna studie kommer vara. Den kvalitativa studien med fokus på kvinnan och hennes upplevelser av sina livsomständigheter, saknas dock. I den befintliga litteraturen och forskningen kan denna studie bidra med ett unikt perspektiv. Det finns mycket lite forskning om VSLA-modellen. Det finns än mindre kvalitativ forskning med specifikt fokus på kvinnor och *empowerment*. Denna studie kan hjälpa att fylla i den forskningslucka som finns kring kvinnors perspektiv och deras egna uppfattningar om VSLA - verksamhet och hur det påverkar deras livsomständigheter.

3. Liberalism och feministisk postkolonialism

3.1 Capabilities Approach

Följande avsnitt handlar om *Capabilities Approachen* som den liberala teoretikern Martha Nussbaum har utvecklat. Teorin teoretiserar kring social rättvisa och begrepp som *capabilities*.⁶¹

Det kan anses riskabelt att ha två huvudteoretiker från olika teoribildningar, en liberal och en postkolonial feministisk. Min tanke är dock att den ena teorin inte behöver utesluta den andra, båda kan bidra med viktiga vinklar till ett undersökningsområde. De kan rent av komplettera varandra vilket den här uppsatsen påvisar.

Capabilities Approach kan definieras som en teori som på ett komparativt sätt analyserar livskvalitet. Den teoretiserar även kring grundläggande social rättvisa och den frågar sig om människorna i ett samhälle har frihet och möjlighet att forma sig själva och sitt liv. Frågan som ställs är ”vad kan varje människa göra eller vara?”⁶². Teorin ser därmed inte bara personers övergripande mående utan varje persons möjligheter. Ett gott samhälle borde göra tillgängligt en del möjligheter eller det som kallas *substantial freedoms* eller *combined capabilities* som människor ska kunna välja om de vill utnyttja eller inte. Därmed har folk möjlighet att välja hur de vill definiera sig själva och sina liv.⁶³

I den här uppsatsen kommer jag att använda de engelska begreppen *Capabilities Approach* och *capabilities*. Att översätta dessa begrepp skulle göra att ordens och begreppens mening riskerar att tappas och att läsaren förvirras då exakt översätta svenska termer är svåra att hitta.

Tillsammans med ekonomen/filosofen Amartya Sen, har Nussbaum varit en av dem som banade väg för det som nu kallas *Capabilities Approach*. Hon har kämpat för att visa på det viktiga i att använda sig av teorin och begreppen i internationella debatter om både välfärd, livskvalitet och social rättvisa.⁶⁴ Både Sen och Nussbaum

⁶¹ Nussbaum. *Creating capabilities– the human development approach*, s. 18.

⁶² Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s. 18.

⁶³ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s. 18.

⁶⁴ Nussbaum, Martha C., “Capabilities and Human Rights”, *Fordham Law Review*, vol. 66, nr. 2, 1997, s.275.

tryckte på att *Capabilities Approach* är ett essentiellt begrepp i den internationella debatten om utveckling. Nussbaum och Sen betonade att teorin har fördelar gentemot andra inriktningar eller teorier som exempelvis BNP-per capita som mäter rikedom eller välstånd. Dessutom hävdade de att *Capabilites Approachen* måste knytas till rättigheter.⁶⁵ Ekonomen Amartya Sen som skrivit mycket om utveckling och frihet, kallar *capabilities* för *substantial freedoms* och förklarar dem som sammanhängande möjligheter att välja från och agera på.

A persons 'capability' refers to the alternative combinations of functionings that are feasible for her to achieve. Capability is thus a kind of freedom: the substantive freedom to achieve alternative functioning combinations.⁶⁶

Capabilities är som tidigare nämnt en kombination av personliga förmågor samt den politiska, sociala och ekonomiska situationen en människa befinner sig i. Detta betyder att *capabilities* inte endast är de förmågor och egenskaper en person besitter utan även de friheter och möjligheter som personen har tillgång till. Detta som av Sen kallas *substantial freedoms* kallas av Nussbaum *combined capabilities*.⁶⁷

Inom Nussbaums teoretiska ramverk finns två andra typer av *capabilities* förutom *combined capabilities*. Dessa kallas *internal* - och *basic capabilities*. *Internal capabilities* är sådant som personlighetsdrag, intellekt, emotionell kapacitet, internaliserad kunskap, kroppslig hälsa med mera.⁶⁸ Det finns ingen skarp avgränsning mellan *combined* och *internal capabilities* men en person förvärvar ofta *internal capabilities* genom funktioner runt omkring en. *Internal capabilities* kan dock förloras genom att möjligheten att utvecklas eller fungera inte finns.⁶⁹

Basic capabilities är de medfödda egenskaper som gör att senare utveckling och upplärning är möjlig. Denna uppsats fokuserar dock på *combined* - och *central capabilities*. *Capabilites Approachen* menar att alla nationer borde ha ett visst politiskt mål. Detta mål går ut på att alla människor inom nationen, oberoende av människors inneboende intelligens eller kompetens, ska nå över en viss nivå i *combined capabilities*.⁷⁰

⁶⁵ Nussbaum, "Capabilities and Human Rights", 1997, s. 276.

⁶⁶ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, Nussbaum, s.20.

⁶⁷ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.20, 21.

⁶⁸ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.22.

⁶⁹ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.23.

⁷⁰ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.24.

För Nussbaum är *capabilities* kopplat till frågan om respekt för pluralism och mångfald. Därmed kopplas det även till idén om politisk liberalism.⁷¹ Förutom politisk liberalism som är central i Nussbaums förståelse av *Capabilities Approach* är mänskligt värde ett viktigt begrepp. För att nå lika värde så krävs det inte att alla *capabilities* är jämlika och att behandla människor lika behöver inte betyda att alla människors levnadsvillkor blir automatiskt de samma. Nussbaums version av teorin inriktar sig på att skydda olika frihetsområden som är viktiga på sätt att skulle de tas bort så skulle den mänskliga värdigheten kränkas.⁷²

Central capabilities är tio *capabilities* som Nussbaum anser måste nå upp till en tröskelnivå för ett rimligt liv för medborgarna i en stat. Om alla medborgare får ta del av eller uppnår dessa *capabilities* så skapas social rättvisa. Dessa tio *central capabilities* är:

1. Liv. Att kunna leva ett komplett och tillfredställande liv tills man blir gammal. Att inte dö i förtid eller tills ens liv är så förminskat att det inte är värt att leva.
2. Kroppslig hälsa. Att kunna ha god hälsa, inklusive fortplantningsduglig hälsa. Att få tillräckligt med näring och tillräckligt med skydd för att bo.
3. Kroppslig integritet. Att kunna röra sig fritt från en plats till en annan och att inte behöva utsättas för våld, inklusive sexuellt våld och våld i hemmet. Att ha möjlighet till sexuell tillfredsställelse och att kunna välja i fråga om reproduktion.
4. Sinne, föreställning och tanke. Att kunna använda sina sinnen, sin fantasi och sina föreställningar, tankar och att resonera. På ett sätt som är informerat genom utbildning inklusive men inte begränsat till, läskunnighet, grundläggande matematik och vetenskaplig träning.
5. Känslor. Att kunna vara fäst vid människor och saker förutom sig själv; att älska dom som bryr sig om oss. Att få känna sorg, längtan, tacksamhet och befogad ilska. Att inte vara föremål för rädsla och ängslan eller fördärvas av trauma eller försummelse.
6. Praktiskt förnuft. Att kunna överväga och utveckla en förståelse av gott och ont och att tänka kritiskt om världen. Att kunna leva med sitt samvete.
7. Anknytning. Att kunna känna tillhörighet med andra, leva med dem och agera för dom. Visa omtanke om andra och interagera med dom. Att ha sympati och

⁷¹ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.26.

⁷² Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.31.

medkänsla, söka rättvisa och skydda andra och deras rättigheter. Däribland yttrandefriheten och rätten att inte känna rädsla.

8. Andra arter. Att kunna få leva med alla varelser och växter som finns i världen runt oss. Att kunna få njuta av naturen.
9. Lek. Att få skratta, spela spel och generellt ha kul. Att inte få det man tycker om kritiserat eller förhindrat.
10. Kontroll över sin miljö och omgivning. A) Politisk. Att kunna få delta i politiska aktiviteter, ta fria val och kunna gruppera sig för att tala för sin politiska åsikt. B) Materiell. Att kunna få äga egendom och varor på samma sätt som andra. Att kunna söka och få jobb och behandlas rimligt på sitt jobb. Att vara fri från obefogad konfiskering och undersökningar.⁷³

Uganda faller under den kategori av länder som ibland kallas för ”utvecklingsland”. Precis som Martha Nussbaums skriver i sin bok *Creating Capabilities*, är dock alla länder utvecklingsländer i den meningen att de alla kan förbättras. Alla länder kan förbättra levnadsstandarden för sina invånare. Därför är termen ”utvecklingsland” otillfredsställande vag och bygger på en västerländsk idé om att vissa länder måste ”utvecklas”. Att fortsätta använda termen blir då ett reproducerande av en etnocentrisk klassificering.

År 1990 skrevs den första Human Development Report för United Nations Development Programme och där formulerades:

The real wealth of a nation is its people. And the purpose of development is to create an enabling environment for people to enjoy long, healthy, and creative lives. This simple but powerful truth is too often forgotten in the pursuit of material and financial wealth.⁷⁴

Dessa ord tycks korrelera till den teori om *capabilities* som Nussbaum skriver om. Citatet förstärker också tanken om att inte definiera ett land enbart efter materiella och finansiella tillgångar. Samtidigt beskriver texten hur människor ska få möjlighet att leva ”långa, hälsosamma och kreativa liv”. *Capabilities Approachen* önskar erbjuda ett annat sätt att se på utveckling och vad som utgör ett gott liv. Det blir då intressant att ställa sig frågor om på vilket sätt människor kan uppnå ett sådant liv och vad det innebär för människor att leva ett gott liv. Ett långt, hälsosamt och

⁷³ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.33-34.

⁷⁴ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s. 1.

kreativt liv skulle kunna vara en definition av att leva ett gott liv. Mikrolånen och VSLA-modellens uppgift är att öka människors möjligheter i livet bland annat genom ökade möjligheter till försörjning. VSLA-modellen vill samtidigt öka människors möjligheter i livet med hjälp av finansiell inkludering. Strävan efter materiell och finansiell rikedom får dock inte, enligt rapporten från United Nations Development Program, överskugga strävan efter att ge alla människor långa, hälsosamma och kreativa liv.⁷⁵

Capabilities Approachen kan beskrivas som en jämförande livskvalitetsbedömning som också teoretiserar kring social rättvisa. För att kunna jämföra och analysera samhällens grundläggande rättvisa så ser *approachen* på varje enskild människa för att ställa sig frågan vilka möjligheter just denna person har. Fokus ligger på valmöjligheter och frihet där goda samhällen borde bestå av möjligheter och friheter som invånarna kan välja att utnyttja och ta del av om de vill.⁷⁶ *Capabilities Approachen* behandlar även förankrade sociala orättvisor och ojämlikhet som grundar sig i *capabilities* som inte fungerat eller inte funnits på grund av diskriminering och marginalisering. Det krävs då av regeringen eller den offentliga politiken att förbättra människors livsvillkor utefter deras förmågor eller kapaciteter.⁷⁷

3.2 Med Human Rights Based Approach som grund

För att få en bild av hur Human Rights Based Approachen fungerar kommer detta avsnitt beskriva vad dess syfte är och hur den kan hjälpa i arbetet för finansiell inkludering och *empowerment*. Som en början på fältarbetet i Uganda besöker jag UNFFEs kontor i Kampala och pratar med projektledaren och utvärderingsansvarige. Han påpekar under våra samtal att VSLA projekten de har genomfört har utgått från en *Human Rights Based Approach* (HRBA).⁷⁸ Modellens uppgift är att stärka barn och vuxna att kräva att deras rättigheter blir tillgodosedda och uppfyllda. Dessutom ska *approachen* öka möjligheten eller kapaciteten att respektera, skydda och uppfylla dessa rättigheter hos de som är skyldiga att upprätthålla dem. Dessa personer eller organisationer kallas skyldighetsbärare. Genom *empowerment* kan

⁷⁵ Nussbaum, *Creating capabilities—the human development approach*, s. 1.

⁷⁶ Nussbaum, *Creating capabilities—the human development approach*, s. 18.

⁷⁷ Ibid. s. 19.

⁷⁸ Informant, *Uganda National Farmers Federation* (UNFFE), M&E Manager, kl: 11.00, 19 mars 2018.

rättighetsbärarna kräva sina rättigheter från skyldighetsbärarna. Detta ska då bli som ett stärkande kretslopp.⁷⁹

Human Rights Based Approach och dess kretslopp

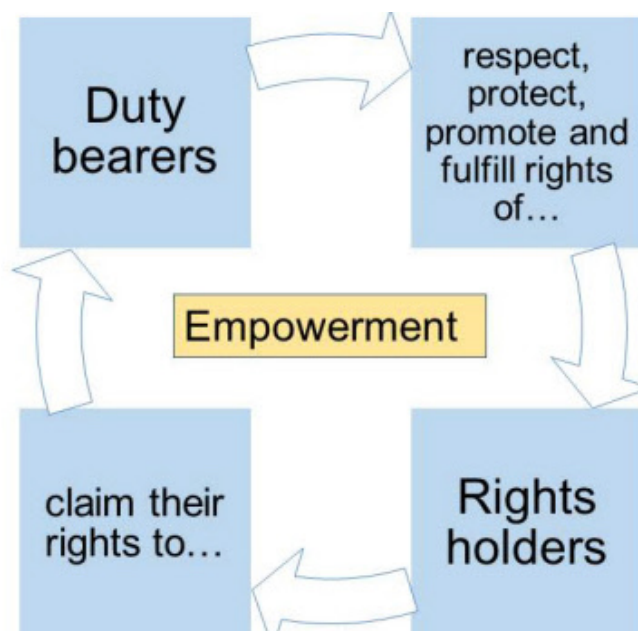

Bild: Sida⁸⁰

Tydliga spår av *Human Rights Based Approach* kan ses i SAAFSERFU projektets rapport. SAAFSERFU står för *Strengthening Access To Affordable Financial Services For Rural Farmers in Uganda* och startades av UNFFE med hjälp av We Effect år 2014. Projektet är en del i arbetet med finansiell inkludering av de fattigaste som UNFFE började med 2010. Kopplat till SAAFSERFU och uppstartandet av VSLA-grupper, tränades och informerades anställda vid UNFFE och VSLA-utbildare ute i distrikten, i *Human Rights Based Approach* under 2017.⁸¹ I rapporten betonas de grundläggande rättigheter från UDHR (Universal Declaration of Human

⁷⁹ Sida, *Human Rights Based Approach at SIDA*.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ SAAFSERFU Project Annual report 2017, Uganda National Farmers Federation/We Effect joint project, 2017, s. 15.

Rights)⁸² och CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)⁸³, som projektet fokuserar på:

- rätten till mat
- rätten till ekonomisk rättvisa
- rätten till en tillräcklig levnadsstandard
- rätten till mark
- lika rättigheter för kvinnor och män
- rätt till ren miljö i ekologisk balans⁸⁴

I årsrapporten 2017 över SAAFSERFU förklaras det för de som ska implementera projektet ute i landet, hur HRBA fungerar. Som utbildare och leverantör av tjänsten till mottagarna av VSLA projektet, är de skyldighetsbärare och mottagarna rättighetsbärare. Projektet fokuserar på att skyldighetsbärarna ska förse rättighetsbärarna med sina tjänster och uppmanar mottagarna att kräva rätten att få tillräckligt med hjälp för att deras rättigheter upprätthålls.⁸⁵

Human Rights Based Approach är i allt väsentligt till för att verka för och skydda mänskliga rättigheter. Detta genom att finnas som ett ramverk för en process av utveckling som grundar sig i internationella mänskliga rättighetsnormer. Approchen önskar analysera problematiska och ojämlika förhållanden som skapar diskriminerande företeelser och orättvis maktfördelning. Från ett mänskligt rättighetsperspektiv så räcker det inte med välgörenhet för att förändra människors livsvillkor. Därför har 'hjälp till självhjälps-projekt' så som olika typer av mikrofinans och VSLA – grupper, blivit allt vanligare. På det sättet ska utvecklingen bli mer hållbar och människor ska bli *empowered* och kunna delta i utformningen av utvecklingsarbetet och kunna hålla de rätta personerna ansvariga att agera om så behövs.⁸⁶

Enligt Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) finns två huvudsakliga anledningar till varför en *Human Rights Based*

⁸² UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 1948 (217 [III]A), Paris, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, hämtad 7 juni 2018.

⁸³ UN General Assembly, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, 18 december 1979, United Nations, Treaty Series, vol. 1249, p. 13, <http://www.ref-world.org/docid/3ae6b3970.html>, hämtad 12 juni 2018.

⁸⁴ SAAFSERFU Project Annual report 2017, *Uganda National Farmers Federation/We Effect joint project*, s. 15.

⁸⁵ SAAFSERFU Project Annual report 2017, *Uganda National Farmers Federation/We Effect joint project*, s. 15.

⁸⁶ Sida, *Human Rights Based Approach at SIDA*.

Approach är viktig. Först och främst den inneboende motiveringen i att den erkänner att ett tillvägagångssätt baserat på mänskliga rättigheter är det riktiga att göra. Detta både utifrån en rent moraliskt men även en juridisk synvinkel. Den andra anledningen kommer sig av motiveringen att ett mänskligt rättighetsbaserat förhållningssätt leder till mer hållbara resultat för mänsklig utveckling.⁸⁷

3.3 Feministisk postkolonialism

I kommande stycke framläggs en feministisk postkolonial teori, grundat på Gayatri Chakravorty Spivaks teoretiseringar. Avsnittet avhandlar på vilket sätt en postkolonialt feministisk vinkel är värdefull till just den här studien och varför.

I en av sina mest kända artiklar ”Can the subaltern speak”⁸⁸ skriver Spivak om den subalternna kvinnan. Kvinnor i tidigare koloniserade områden är, enligt Spivak, förtryckta av imperialistiska och patriarkala strukturer på grund av ras och kön. För att nå kvinnans subjektivitet så krävs en förståelse för kvinnornas historiska kontext. Spivak menar då att dessa kvinnor ofta tystas ner av system som skapar och upprätthåller det som då blir kvinnorna utan en egen röst, den subalternna kvinnan.⁸⁹ Som tidigare visats i uppsatsen råder en patriarkal maktasymmetri i Uganda, kvinnorna är mer utsatta, har lägre utbildning och så vidare.⁹⁰ Kvinnorna i denna undersökning är även resurssvaga och därför väldigt platsbundna. De är dessutom svarta kvinnor, i en postkolonialistisk stat som varit konfliktdrabbad för inte särskilt många år sedan. På många sätt uppfyller gruppen de kriterier som Spivak sätter för den subalternna.⁹¹

Uganda är en tidigare brittisk koloni som nådde självständighet 1962.⁹² Med tanke på den historiska kontexten är det viktigt med en delvis kritisk ansats i bistånds- och självhjälpsdebatten. Det finns ett arv efter kolonialismen som kräver medvetenhet, kanske speciellt i samband med västliga länder och organisationers

⁸⁷ OHCHR. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Frequently asked questions on a human rights – based approach to development cooperation, 2006, United Nations, New York, Geneva, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FAQen.pdf>, hämtad 1 juni 2018.

⁸⁸ Artikeln publicerades första gången 1985 i en tidskrift som ”Can the Subaltern Speak?: Speculations on Widow Sacrifice” och trycktes 1988 som ”Can the subaltern speak” i en bok av Cary Nelson and Larry Grossberg.

⁸⁹ Spivak, ”Can the Subaltern Speak?” 83,84,88,90,93.

⁹⁰ Human Development Reports, United Nations Development Programme, *Uganda*.

⁹¹ Ibid.

⁹² Karlsson, Lena, Utrikespolitiska institutet, Landguiden, *Modern Historia*, 2016, <https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/afrika/uganda/modern-historia/>, hämtad 29 januari 2018.

engagemang i tidigare kolonialiserade länder. Postkolonialismen utgör ett icke enhetligt forskningsfält som problematiserar den västerländska kunskapstraditionens stöd i globala maktordningar byggda på dominans och underordning.⁹³

De senaste åren har feministiska perspektiv fått större plats i postkolonialismen där begrepp som intersektionalitet fötts. Med hjälp av ett intersektionellt perspektiv kan viktiga aspekter och kvinnliga perspektiv synliggöras. Intersektionalitet är ett begrepp som avser att belysa situationer där förtryck kan skapas i skärningspunkten mellan ras, kön och klass. Från ett intersektionellt perspektiv är människors erfarenheter, identiteter och även möjligheter förskaffade från dennes olika positioner i samhället. Dessa positioner kan inte förstås i isolation från varandra utan påverkar och står i relation till varandra.⁹⁴ Just därför känns fältarbete aktuellt, då individerna själva har den ”sanna” berättelsen och endast de kan ge den bästa versionen av sina upplevelser. Ett intersektionellt perspektiv är i högsta grad närvarande i Spivaks feministiska postkoloniala approach även om intersektionalitet inte var ett etablerat begrepp då Spivak skrev sin kända text ”Kan den subalternen tala?”.

Uganda har en lång kolonial historia och samtidigt är kolonialismen ett högst europeiskt projekt. Gayatri Spivak är en av de som diskuterat feminism i postkoloniala länder, flitigast och hennes texter har diskuterats och spridits över hela världen. Enligt Spivak är de som påverkas mest negativt och hamnar längst ner i den postkoloniala näringskedjan, kvinnor. Spivak betecknar dessa som bruna kvinnor som från början, under kolonialtiden skulle ”räddas av vita män” där ”räddandet” i egentlig mening, enligt Spivak, inte förändrats utan bara utökats till att även vita kvinnor ska rädda bruna kvinnor.⁹⁵

Vidare skriver Spivak i sin text ”Kan den subalternen tala?” om hur kolonisatörer, både frivilliga eller ofrivilliga sådana, misslyckas med att förstå den subalternen. Detta leder i sin tur till att representationen av den subalternen, som allt som oftast är kvinnor i postkoloniala områden, blir missrepresenterade.⁹⁶

Jag hävdar dock att trots att denna studie bedrivs av en vit kvinna från ett västerländskt land så finns det ett värde och en relevans. Detta menar jag då kvinnorna

⁹³ Nationella Sekretariatet för Genusforskning, *postkolonialism*, 2016, <https://www.genus.se/ord/postkolonialism/>, hämtad 31 januari 2018.

⁹⁴ Swedish Secretariat for Gender Research, *Intersectionality*, 2016, <https://www.genus.se/en/word-post/intersectionality/>, hämtad 5 oktober 2018.

⁹⁵ Spivak, Gayatri Chakravorty. *Subalternisering och den globala utopin*. Hägersten: Tankekraft. 2014. s. 18.

⁹⁶ Spivak, *Subalterniseringen och den globala utopin*, s.15.

som är föremål för VSLA-projekten, får komma till tals och får delge sina upplevelser. För tillfället kan de kanske inte föra sin egen talan på nationell eller internationell nivå om de inte är representerade på de nivåerna. Det betyder dock inte att deras upplevelser av deras situation inte kan förmedlas på annat håll.

Tillbaka till Spivak och ”Kan den subalternen tala?” så blir försöken att ”rädda” ett essentiellt begrepp då det är en del i reproducerandet av maktförhållanden. Spivak delar upp maktförhållanden mellan vita och bruna personer när hon talar postkoloniala strukturer. Vita personer representerar då människor från västvärlden och tidigare koloniserade länder och platser. Oavsett om en intellektuell vit person är mycket kritisk till maktförhållanden så är denne en del av reproducerandet. Spivak menar att maktförhållanden reproduceras så fort vita ”lägger sig i”. Detta leder senare till att skillnaderna mellan bruna personer jämnas ut och ses av vita personer som en utbildad homogen massa utan kvalifikation och aktörskap. Dessutom hävdar Spivak, finns ett behov hos vita att upprätthålla föreställningen om att bruna kvinnor måste räddas.⁹⁷ I detta arbete kommer dock kvinnorna vars upplevelser studien tar del av, att betecknas som svarta kvinnor och inte bruna, då det är så kvinnorna benämner sig själva.

I ljuset av Spivaks tankar om upprätthållandet av maktförhållandena mellan vita och bruna (och svarta i detta fall), blir det intressant att titta på de olika biståndsprojekt som västvärlden är delaktiga i. VSLA - grupperna som är aktuella i denna studie har på längre håll inblandning av den västerländska organisationen We Effect. VSLA-modellens utformning, bygger på medlemmarnas engagemang och frågan är om VSLA-modellen hamnar utanför Spivaks definition av reproducerandet av maktförhållande.⁹⁸

I Kayunga-distriktet i Uganda finns över 600 grupper, berättar John Tsekoko distriktskoordinator i Kayunga och av medlemmarna är åtta av tio kvinnor och 50 % av de deltagande kvinnorna är ensamstående.⁹⁹ Att lyssna på kvinnornas erfarenheter och tankar är essentiellt för att förstå varför så många kvinnor går med och vad det är som gör att de stannar kvar.

⁹⁷ Spivak, *Subalterniseringen och den globala utopin*, s.16.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Tsekoko, John, *Kayunga district farmers Federation (UNFFE)*, District Coordinator, kl: 10:30, 22 mars 2018.

4. Möten med kvinnor och deras upplevelser av VSLA-verksamheten

4.1 På plats i distriktet

Efter det teoretiska kapitlet lyfts nu i kapitel 4, själva undersökningen och de centrala ämnen och områden som framkommit genom fältarbetet på plats i Uganda. Detta första avsnitt ger lite bakgrundsinformation om hur och var intervjuerna genomfördes samt lite tankar från två distriktskoordinatorer som hjälper de lokala VSLA-grupperna och har kontakt med dem.

De första intervjuerna till studien hölls en bit utanför Kayunga som är största stad i distriktet med samma namn. Efter ett besök på UNFFEs distriktskontor inne i Kayunga, där vi fick information och bakgrundshistoria om VSLA projekten som bedrivits, samt en del statistik, åkte vi ut på landsbygden. Där mötte vi kvinnor och ett par män i två olika VSLA-grupper som berättade lite bakgrundsfakta om just deras grupp och om lantbruk i området. Efter introduktion och kortare samtal i grupp genomfördes intervjuerna. Vid intervjuerna närvarade jag själv, informanten och en tolk från UNFFEs huvudkontor.

I Masaka började vi också med ett besök på distriktskontoret där vi fick information om VSLA grupperna i distriktet och om böndernas utmaningar och framgångar. Vi åkte sedan ut på landsbygden till en mindre by där flera VSLA grupper väntade på oss vid en skola som var involverad i de lokala spargrupperna. Skolan hade även startat upp en *Kids Savings Club*. Efter ett varmt mottagande påbörjades intervjuerna avskilt. Två av de sex kvinnor som intervjuades här talade så pass god engelska att tolk till största delen under deras intervjuer, inte var nödvändigt.¹⁰⁰

Under ett samtal med John Tsekoko, distriktskoordinator för VSLA projekten i Kayunga, berättar han om VSLA-grupperna i distriktet. Som tidigare nämnt är största delen medlemmar i VSLA grupperna, kvinnor och John Tsekoko framhåller att det finns exklusivt kvinnliga grupper men inte exklusivt manliga. VSLA-grupperna riktar sig dock inte specifikt till kvinnor men har lockat kvinnor på ett helt annat sätt än män. Enligt John Tsekoko har VSLA projekten som finansierats genom UNFFE varit framgångsrika. Genom organisationens information har de

¹⁰⁰ Tsekoko, John, *Kayunga district farmers Federation* (UNFFE).

kunnat se en ökad status i ekonomi och hemförhållanden bland deltagarna. Kvinnor och män har kunnat utöka sina verksamheter, vilka oftast består av jordbruk samt har kunnat betala bland annat skolavgifter för sina barn. Projektet har också inneburit studiecirklar vilka har varit uppskattade och har behandlat ämnen som ekonomi och djurhållning.¹⁰¹

Åldersspannet i grupperna kan vara stort, alla från 18 år och uppåt är välkomna att gå med i en grupp men största delen medlemmar är mellan 25 och 45 år. Under samtalet med John Tsekoko reflekterar han över varför fler kvinnor än män går med i VSLA grupper och menar att kvinnor är mer villiga att starta med små medel. Enligt honom ser många män inte dessa grupper som något värt och vill starta i större skala om de ska låna eller spara pengar, vilket inte är VSLA gruppernas uppgift. John sträcker sig så långt till att uttrycka att kvinnorna i business och familjesammanhang "are overtaking the men" och att kvinnorna är "keen and serious" i sina förehavanden.¹⁰² Något som också lockar kvinnor att gå med i VSLA grupper, menar John, är att de med det kapital som de senare kommer att kunna röra sig med, gör att de inte behöver förlita sig på män. Samtidigt är många av de deltagande kvinnorna ensamstående mödrar och då ordet sprider sig om hur det går att spara pengar samtidigt som fördelaktiga lån kan tas, så blir många kvinnor i snäva ekonomiska situationer, intresserade.¹⁰³

4.2 VSLA grupperna och deras påverkan på kvinnornas ekonomiska och sociala ställning

VSLA-modellen är både ett socialt och ett ekonomiskt projekt som har som mål att öka medlemmarnas tillgång till kapital och därmed skapa en högre levnadsstandard. Detta avsnitt behandlar kvinnorna i studiens upplevelser av sin ekonomiska och sociala situation och om den har förändrats efter att de blivit medlemmar i VSLA-grupper. I intervjuerna med kvinnorna framkommer en tydligt positiv bild av VSLA-grupperna och hur det har påverkat kvinnorna att gå med i grupperna. Under resorna till distrikten medföljer en anställd från UNFFEs huvudkontor. Han agerar samordnare av turerna samt tolkar intervjuerna med informanterna. Medverkande vid besöken finns också en person från det aktuella distriktet som hjälper VSLA -

¹⁰¹ Tsekoko, John, *Kayunga district farmers Federation* (UNFFE).

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

grupperna. Denna person medverkar dock inte under intervjuerna. Då jag kommer med en tolk från UNFFE är det viktigt att påpeka för informanterna att intervjuerna görs för min egen uppsats och att jag inte jobbar för UNFFE. Det finns en risk att informanterna vill uttala sig positivt framför de som hjälper VSLA-grupperna. För mig som intervjuare känns det viktigt att inte dras med i de positiva övergripande förklaringarna utan att lyssna på detaljer och resonemang som informanterna ger. I början av intervjuerna är nästan alla informanter lite blyga och inte särskilt utförliga i sina svar men ju längre intervjuerna går desto tryggare verkar de bli.

De flesta av informanterna påpekar att genom deras sparande och lånande i gruppen har de kunnat betala sina barns skolavgifter. En kvinna i Kayunga berättar att alla hennes barn nu kan gå i skolan på grund av att hon har kunnat utöka sin verksamhet på sin gård. Genom att ta ett lån från "the box" som de kallar den plåtlåda som pengarna förvaras i, kan hon vid skördetid skaffa frön, gödningsmedel, bekämpningsmedel samt hyra en traktor för sin verksamhet.¹⁰⁴ En annan av kvinnorna i Kayunga har köpt land, tegelstenar och plåt för att kunna bygga ett hus till familjen som för tillfället bor hos hennes svärfar¹⁰⁵. En annan kvinna berättar att hon har kunnat betala för vidareutbildning för sina barn och hennes främsta motivation för att gå med i VSLA-gruppen, var att kunna betala för sina barns skolgång. Hon berättar också ganska målande om hur hon innan hon gick med i gruppen ibland kunde gå i upp till en månad "without touching a coin".¹⁰⁶

En annan aspekt av VSLA-grupperna är de studiegrupper som anordnas av UNFFE och deras lokala under- och partnerorganisationer. Medlemmarna får exempelvis lära sig olika saker om jordbruk och information om sätt att starta upp småskalig verksamhet.¹⁰⁷ En av kvinnorna i Masaka berättade att VSLA-gruppen hade påverkat hennes ekonomiska situation på det sättet att hon nu både kan sälja det hon odlar samt odla för eget bruk. Hon kan sedan med de pengar hon tjänar samt de hon sparar, ägna sig åt annan verksamhet under torrperioder. Exempelvis kan hon då tjäna pengar på att göra tvålv eller olika typer av hantverk.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Informant 1: Kvinna 45 år, VSLA – grupp, Kayunga distriktet, 30 kvinnor och män, enskild intervju, 22 mars 2018.

¹⁰⁵ Informant 3: Kvinna 30 år, VSLA – grupp, Kayunga distriktet, 30 kvinnor och män, enskild intervju, 22 mars 2018.

¹⁰⁶ Informant 2: Kvinna 45 år, VSLA - grupp, Kayunga distriktet, 30 kvinnor och män, enskild intervju, 22 mars 2018.

¹⁰⁷ *ibid.*

¹⁰⁸ Informant 6: Kvinna 32 år, VSLA – grupp, Masaka distriktet, 30 kvinnor och män, enskild intervju, 9 april 2018

En kvinna i 56 årsåldern från Masaka distriktet berättade hur hon är den som försörjer familjen på 12 personer. Hon betalar mat, skolavgifter, kläder, gödningsmedel, frön och allt som familjen och lantbruket kan behöva. För henne är VSLA-gruppen bra på det sättet att hon snabbt kan ta ett lån när hon behöver det. Om hon exempelvis inte hade råd att köpa gödningsmedel till marken där majsen ska planteras så kan hon ta ett lån. När hon senare skördat är hon noga med att betala tillbaka så snabbt som möjligt.¹⁰⁹

En av dragningskrafterna till att gå med i VSLA-gruppen är att ha tillgång till pengar utan pantsäkerhet vilket de flesta banker kräver. En av kvinnorna nämner att när hon gick med i gruppen investerade hon i sin mans lilla apoteksverksamhet och verksamheten har sedan dess växt. Hon kan också med hjälp av lån betala sina barns skolavgifter, samt hyr numera ut bitar av land för jordbruk. Hon beskrev den ekonomiska förändringen med att ”it is not a challenge anymore”.¹¹⁰

Kvinnorna som intervjuades i Kayunga var dock överens om att lånen och sparandeandelarna var för små. De ville utöka sina verksamheter och kunna gå ihop i grupp för att investera i större projekt och därmed kände de att VSLA-gruppen inte räckte till då den inte lämpar sig för särskilt stora belopp.¹¹¹

Flera av kvinnorna pratar om att de upplever en ökad respekt gentemot dem från samhället. Kvinnorna har ökat sina inkomster genom VSLA-gruppen och genom hårt arbete och det framkallar respekt hos omgivningen. Hur de presenterar sig själva med kläder och utseende speglar också vilken social ställning de har. Flera av kvinnorna har kunnat köpa finare och bättre kläder till sig själva och kan visa på ökat välstånd. Den nyvunna respekten från omgivningen kan leda till att andra vill vara som de här kvinnorna och att andra ser upp till dem. Det säger bland annat en av kvinnorna i Masaka och hon berättar att de framgångar hon har haft i samband med VSLA-gruppen har ändrat hennes status som kvinna. Människor ser upp till henne och känner ibland att de vill vara som henne. Hon menar att hon inspirerar dem att vara som henne då hon rör sig som hon vill i samhället och hon har en viss rang.¹¹²

¹⁰⁹ Informant 7: Kvinna 56 år, VSLA – grupp, Masaka distriktet. 30 kvinnor och män. Enskild intervju 9 april 2018.

¹¹⁰ Informant 4: Kvinna 32 år, VSLA – grupp, Kayunga distriktet, 30 kvinnor och män. Enskild intervju, 22 mars 2018.

¹¹¹ Informant 1-4, VSLA – grupperna, Kayunga distriktet, 22 mars 2018.

¹¹² Informant 7: Kvinna 56 år. VSLA – grupp, Masaka distriktet.

4.3 Female empowerment

På frågan varför det är fler kvinnor än män inom VSLA verksamheten, svarar en av kvinnorna:

Because they are the most oppressed at home so they come to the group to look for solutions[...]they come to the group to help them in accessing some money to look after the family, basically the major reason why. ¹¹³

En annan kvinna förklarar det med att många kvinnor är utsatta och inte har tillgång till pengar. Deras män ger dem aldrig av de pengar som de själva har tillgång till. Hon menar dock att det är annorlunda nu och till viss del ombytta roller. Nu är det fruarna som har större tillgång till pengar genom VSLA-gruppen och männen kan be kvinnorna om tillskott. Hon fortsätter med att säga att kvinnorna i gruppen inte längre känner samma mindervärdeskomplex eller rädsla. Kvinnorna är enligt henne redo att ta egna beslut, vara delaktiga och startar upp egna små företag så som sina egna matsalar, grisuppfödning och andra typer av verksamheter som sedan styrs av kvinnor. Informanten menar också att VSLA-grupper är det enda som kan lyfta en kvinna från en dålig och fattig position. ¹¹⁴

I Kayunga intervjuade jag en kvinna som berättade att hennes situation ändrats drastiskt efter att hon gått med i en VSLA-grupp. Tidigare var hon väldigt sårbar och hade inga pengar utan stannade mest hemma. Hon beskriver hur hon nu har en högre ställning socialt och att hon mobiliserar gruppens medlemmar och att hon är respekterad i samhället i och med att hon är aktiv och att hon är en person som kan skapa förändring. Samtidigt finns gruppmedlemmarna där om hon skulle få något problem och gruppen har byggt vänskap mellan medlemmarna. ¹¹⁵

Trots att alla kvinnor menar att VSLA-grupperna har gjort livet lättare för dem så blir kvinnornas förutsättningar i förhållande till sina män tydlig. Flera av kvinnorna påpekar att de inte kan spara pengar hemma då de skulle försvinna. ¹¹⁶ I Masaka berättar en kvinna om att vissa kvinnor sparar pengar i VSLA-grupper i hemlighet ”as if you are committing something wrong”¹¹⁷. Hon förklarar vidare att

¹¹³ Informant 1: Kvinna 45 år, VSLA – grupp, Kayunga distriktet.

¹¹⁴ Informant 4: Kvinna 32 år, VSLA – grupp, Kayunga distriktet.

¹¹⁵ Informant 1: Kvinna 45 år, VSLA – grupp, Kayunga distriktet.

¹¹⁶ Informant 2 och 5: Kvinna 45 och 30 år, VSLA – grupp, Kayunga och Masaka distrikten. 30 kvinnor och män i båda grupperna, enskild intervju, 22 mars 2018 och 9 april 2018.

¹¹⁷ Informant 5: Kvinna 30 år, VSLA – grupp, Masaka distriktet.

männen kan tro att kvinnorna kommer att skilja sig från dem eller kommer att sluta respektera männen:

Because if they come to know they think now we are going to grow big and now we have our money we will not respect them, it is like some of them want us to be in a very poor condition.¹¹⁸

I Masaka har VSLA-gruppen haft besök av en kvinna som kom för att bistå gruppen och uppmuntra kvinnorna att tro på sig själva. Hon uppmuntrade kvinnorna att inte bara prata om sitt sparande i gruppen utan även andra saker som äktenskap och barn. Detta menade informanten var *empowering* för kvinnorna i gruppen.¹¹⁹ Det berättas också att gruppen ger dem självförtroende att tala med och inför andra människor. Självt uttrycker kvinnan att hennes självförtroende ökat och att hon rör sig friare i samhället och att hon har lite högre status nu. Det mesta hon uppnått, den förbättrade ekonomin, självförtroendet, den höjda statusen tillerkänner hon de två VSLA-grupper hon varit med i. Andra människor, menade hon, ser på henne och inspireras och önskar vara som henne, vilket är en stor förändring.¹²⁰ I slutet av intervjun tillägger hon att kvinnan är hemmets centrum men att det är viktigt att kvinnan inte bara stannar hemma utan kommer ut och upplever nya saker:

[...] a woman is the center of the home. Whenever you stay home you break the home you like stagnate the home but when you get out you learn you experience you get new ideas [...]¹²¹

En av informanterna påpekar att hon har hand om allt i hemmet från matlagning och städning till lantbruk, samtidigt är hon den som drar in pengarna till hushållet då mannen inte är intresserad av att hjälpa till. Därmed påpekar hon också att gruppen blir ett stöd för medlemmarna och de kan söka hjälp och råd i gruppen. Hon säger att det finns mycket kunskap i gruppen och att kunskapen och vänskapen medlemmarna emellan är de största fördelarna med VSLA-gruppen utöver kapitalverksamheten.¹²² En annan av informanterna från Masaka berättar om bandet mellan henne och hennes grupp:

Because one time she fell sick and the members were right on spot to help her, even the relationships around, the friends she has gained from the group. At the same time the advice that is flowing within the group members are just right on spot. They

¹¹⁸ Informant 5: Kvinna 30 år, VSLA – grupp, Masaka distriktet.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Informant 7: Kvinna 56 år, VSLA – grupp, Masaka distriktet.

¹²¹ Ibid.

¹²² Informant 8: Kvinna 36 år, VSLA – grupp. Masaka distriktet, 30 kvinnor och män, enskild intervju, 9 april 2018.

discuss some issues, especially the elders, they kind of give advice to the young ones in case of family issues or challenges at home.¹²³

Även familjerelationer har förbättrats för vissa av informanterna vilket hon menar är tack vare VSLA-gruppen. Med en större inkomst och mindre ekonomiska problem har familjestabiliteten ökat.¹²⁴ På frågan varför många kvinnor dras till VSLA-grupperna svarar en av informanterna ”because they have so many problems”, att männen vägrar ta hand om barnen och att det därför är kvinnorna som sköter om barnen och står för skolavgifter, kläder med mera. Hon fortsätter med att förklara att kvinnor nu för tiden, inte längre är beroende av männen och att det är de som är den drivande kraften nu. Kvinnorna kan sätta upp sina mål och säga att ”i slutet av året kommer jag att ha köpt en ko eller en bit land” och kan då bli oberoende.¹²⁵ Kvinnor vill inte längre vara beroende av männen menar en 32 årig informant, bland annat på grund av att män inte alltid kan försörja sin familj och därför har VSLA – grupperna varit väldigt bra för många kvinnor.¹²⁶

4.4 ”Basic needs” och framtiden

I slutet av intervjuerna frågar jag vad ett gott liv innebär för informanterna personligen och hur de ser på deras framtid och svaren blir relativt lika och handlar mycket om hälsa och ekonomi. För en av kvinnorna betyder ett gott liv att ha god hälsa och hon tillägger att har man pengar så kan man till viss del också betala för hälsan, man kan betala för mediciner och sjukhusvistelser och så vidare.¹²⁷ Andra viktiga aspekter av ett gott liv enligt kvinnorna är att barnen får gå i skolan, att de förutom att de är friska, kan klä sig bra och att de kan äta bra och näringsriktig mat.¹²⁸ En av kvinnorna pratar om *basic needs* och uttrycker det som att när man har det man behöver då har man ett gott liv:

¹²³ Informant 9: Kvinna 30 år. VSLA – grupp, Masaka. 30 kvinnor och män. Enskild intervju. 2018 – 04 – 09.

¹²⁴ Informant 2: kvinna 45 år, Kayunga distriktet.

¹²⁵ Informant 8: Kvinna 36 år. Masaka distriktet.

¹²⁶ Informant 6: Kvinna 32 år, Masaka distriktet.

¹²⁷ Informant 7: Kvinna 56 år, Masaka distriktet.

¹²⁸ Informant 8: Kvinna 36 år, Masaka distriktet.

”Me, what I think is good life is having...the basic needs. For me that’s what I take as when you have what you need that’s what I take as a good life[...]”¹²⁹

Hon kopplade vidare ihop att få sina *basic needs* uppfyllda och att ha ett gott liv, med värdighet. Utan *basic needs* skulle man känna sig dålig och liten menar hon och under ”samhällets fot”. Exempelvis kan man som fattig och hungrig bete sig dåligt omkring mat just för att man är hungrig, samtidigt kan man ha dåliga kläder och människor kan se på en på ett visst sätt. Så informanten menar att med *basic needs* kommer även värdighet.¹³⁰ I Kayunga säger en av kvinnorna något liknande, att om du har dina grundläggande behov, dina *basic needs* täckta, så som mat och möjlighet att ta hand om din familj då har du ett gott liv. Hon sa också att genom VSLA verksamheten har hon uppnått det. Vidare rekommenderar hon andra att gå med i VSLA grupper då man genom det får erkännande av samhället.¹³¹

Alla tillfrågade anser att framtiden ser ljus ut om sparande- och låneverksamheten fortsätter att vara lika framgångsrik. Det påpekades att framtiden mycket beror på skörden och att det ska växa bra men att fallet kanske inte blir lika hårt då de flesta har besparingar de kan ta av från VSLA-gruppen om skörden skulle bli dålig. Flera påpekar också att de ska jobba hårt och fortsätta att spara och låta deras besparingar växa i gruppen.¹³² En av de äldsta informanterna, 56 år gammal berättar att framtiden ser ljus ut för henne och det enda hon önskar är att hon var ung igen så att hon hade vetat allt det som hon lärt sig på äldre dagar. Hon har när hon var yngre varit beroende av sin man men nu kan hon skaffa sig det hon behöver med detsamma. Hon arbetar för sin egen skull och kan göra saker för och åt sig själv.¹³³

4.5 VSLA - verksamhetens utmaningar

Informanterna menar att en av utmaningarna är att lånen ibland sätter medlemmarna i situationer där de har svårt att betala tillbaka. Det kan handla om investeringar som inte ger utdelning eller att en person blir sjuk och inte kan jobba och tjäna pengar.¹³⁴ Enligt de anställda på *Masaka District Farming Associations* (MDFA) är en utmaning för framtiden analfabetismen, många av medlemmarna kan inte läsa

¹²⁹ Informant 5: Kvinna 30 år, Masaka distriktet.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Informant 2: Kvinna 45 år, Kayunga distriktet.

¹³² Informant 1 - 8: VSLA-grupp. Kayunga distriktet, Masaka distriktet, kvinnor, enskilda intervjuer 2018 – 03 – 22 och 2018 – 04 – 09.

¹³³ Informant 7: Kvinna 56 år, Masaka distriktet.

¹³⁴ Informant 1: Kvinna 45 år, Kayunga distriktet.

ock skriva i särskilt stor utsträckning. Det kan exempelvis vara svårt för de som önskar utöka sina företag om de så småningom måste gå till en ”riktig” bank som analfabet.¹³⁵

På plats på Masakas distriktskontor (MDFa) berättar ett par av organisationens representanter och koordinatörer om verksamheten och om hur VSLA projekten har gått runt om i distriktet. Några av utmaningarna med VSLA projekten är bland annat att medlemmarna ibland sparar för små summor. Med för små summor blir effekten för liten för att det ska göra någon större skillnad. Det har också hänt att vissa människor utnyttjat systemet och gått med i flera grupper och då sparat och tagit ut lån i en grupp för att sätta in i en annan grupp och så vidare. Ett annat problem som kan uppstå är att spargrupperna är inofficiella vilket betyder att om en person stjälar lådan med pengar som tillhör VSLA-gruppen så kan medlemmarna inte få någon ersättning utan pengarna är då förlorade. Ett problem för bönderna som inte bara har med VSLA-grupperna att göra men som påverkar dem mycket är dåliga skördar. Flera av de intervjuade kvinnorna påpekar att de skulle önska att få bättre frön och groddar från böndernas distriktsförbund. Samtidigt kämpar bönderna och deras förbund med klimatförändringarna. Vädret är inte pålitligt på samma sätt som tidigare och det blir svårare att förutse sin inkomst. Distriktsorganisationen informerar dock sina medlemmar och VSLA-grupper i hur de kan gardera sig inför exempelvis torka. Ett exempel på detta är bland annat att spara regnvatten. De anställda på kontoret menar att det finns stor kapacitet bland deras medlemmar men att de saknar redskap för att vidareutvecklas. MDFa är en partnerorganisation till UNFFE som lever på bidrag och finansiärer och ekonomin är ojämn vilket också påverkar deras arbete med VSLA-grupperna och de andra projekt som de är inblandade i. Detta påverkar också utvecklingen av VSLA-grupperna och stödet i form av exempelvis utbildningar för medlemmar.¹³⁶ Generellt anser de intervjuade kvinnorna att fler utbildningstillfällen i ekonomi, entreprenörskap och hur man bäst utnyttjar sitt sparande och lånande, skulle vara till stor hjälp. Ett problem som uppstår för kvinnorna är att vissa av dem inte har möjlighet att utöka sitt

¹³⁵ Samtal med anställda, *Masaka District Farmers Associations kontor*, Två män och en kvinna, 9 april 2018.

¹³⁶ Samtal med anställda, *Masaka District Farmers Associations kontor*, Två män och en kvinna, 9 april 2018.

sparande. Dessa kvinnor vill utöka sina affärer men har svårt med det i och med att lånen från VSLA-gruppen inte kan bli särskilt stora.¹³⁷

Ett annat problem som kan uppstå för kvinnor i VSLA-grupper är relationen till män i deras omgivning. Flera av kvinnorna som intervjuades uttryckte att de låg i underläge i förhållande till männen och att kvinnor och pengar inte är ett helt okomplicerat ämne. En del berättar inte för sina män att de sparar pengar då det kan skapa problem med partnern. Samtidigt verkar en del män tycka att VSLA-grupperna är något som är till för kvinnor och därför också kan se ner på verksamheten. Denna maktbalans som kan ändras i och med att en kvinna från att inte ha någon särskild tillgång till kapital till att ha pengar och därmed mer inflytande, kan i vissa fall enligt intervjuerna bli till något negativt för vissa män.¹³⁸

¹³⁷ Informant 4: Kvinna 32 år, Kayunga distriktet.

¹³⁸ Informant 5: Kvinna 30 år, Masaka.

5. Analys

I följande kapitel kommer resultaten av fältarbetet att analyseras utifrån studiens frågeställningar och med hjälp av de teoretiska utgångspunkter som studien utgår ifrån. Analysen är uppdelad i uppsatsens olika frågeställningar.

5.1 Hur förändras den socioekonomiska situationen för ugandiska kvinnor på landsbygden, genom deltagande i VSLA-grupper?

Den ugandiska staten är till stora delar frånvarande ute på landsbygden och för kvinnor finns inte mycket att förvänta sig i socialt och/eller ekonomiskt stöd.¹³⁹ Korruption och dålig infrastruktur är två av anledningarna till att den ekonomiska utvecklingen på landsbygden bromsats.¹⁴⁰ Det kan ses som ett tecken på att staten misslyckats att ge dess medborgare i provinserna, stöd och möjligheter.

För informanterna blir skillnaden i livssituationen, märkbar när de får möjlighet att ta sitt första lån från VSLA-kassan. Flera informanter berättar att de haft en ytterst begränsad tillgång till kapital innan de gick med i VSLA-gruppen. Med lånen kan de sedan skaffa sig det nödvändigaste så som mat, kläder, skolavgifter och så vidare. Den ökade ekonomiska standarden från det väldigt utsatta tillståndet gör att, för att citera en av kvinnorna ”it is not a challenge anymore”¹⁴¹.

Socialt sett uppger flera av kvinnorna att gruppen skapar och stärker vänskapsband mellan medlemmarna. I gruppen stöttar de varandra utbyter tips, diskuterar problem och finns där om någon skulle bli sjuk eller få problem.¹⁴²

I en stat som Uganda där det inte finns ett skyddsnät på samma sätt som i exempelvis Sverige, kan det sociala skyddsnätet bli desto viktigare. Med ett socialt skyddsnät av människor med liknande bakgrunder och med en strävan efter att förbättra sin livssituation blir gruppen i sig såväl som individerna stärkta. John Tsekoko menar att UNFFEs projekt i Kayunga har varit framgångsrikt och många har

¹³⁹ Utrikespolitiska institutet, Landguiden, *Politiskt system*.

¹⁴⁰ Avdelningen för Afrika, *Utvecklingen i Uganda*.

¹⁴¹ Informant 4: Kvinna 32 år, Kayunga distriktet.

¹⁴² Informant 9: Kvinna 30 år. VSLA – grupp, Masaka, 30 kvinnor och män, enskild intervju, 9 april 2018.

kunnat öka sina inkomster och det finns en stolthet bland deltagarna att de lyckats förändra sin livssituation.¹⁴³

Ekonomi förbättras, möjligheterna öppnar sig och en spiral av ökad optimism och uppfinningsrikedom skyntas. I grupperna hjälper de varandra med affärer och ger varandra idéer och tips. När skörden inte blir så god som förväntat, blir fallet inte lika hårt när kvinnorna har besparingar i gruppen.¹⁴⁴

Utifrån den information som delgivits genom informanterna kan slutsatsen dras att kvinnornas socioekonomiska situation har förbättrats efter att de blivit medlemmar i en VSLA – grupp. Ekonomi har förbättrats, de har kunnat investera i sig själva, sina barn, i sitt jordbruk och i små affärsidéer som ofta gett utdelning. Socialt har kvinnorna stärkts genom gruppen, vänskapsband och relationer har fördjupats och stärkts.¹⁴⁵

För att uppnå social rättvisa behövs större insatser på nationell nivå. Kvinnorna måste få tillgång till samma rum som männen och få vara en del även av den nationella politiska nivån. VSLA – modellen är utformad för att skapa finansiell inkludering och skapar möjligheter för kvinnorna på landsbygden. Just möjligheter är en viktig del i *capabilities approachen*. Därmed kan VSLA – modellen förbättra kvinnorna på den ugandiska landsbygdens möjligheter att uppnå social rättvisa så som den benämns i *capabilities approachen*.

5.2 På vilket sätt blir ugandiska kvinnor på landsbygden empowered genom VSLA-grupper?

I besvarandet av den första frågeställningen etablerades att den sociala effekten av VSLA – grupperna är mycket positiv för medlemmarna. Känslan av trygghet i gruppen och utbytet bland medlemmarna menar flera av informanter gör att de vågar tala mer framför andra och med andra.¹⁴⁶

Att kvinnorna har pengar att röra sig med och kan investera i sina hem, sina barns skolgång och i sina små verksamheter går inte obemärkt förbi för

¹⁴³ Tsekoko, John. *Kayunga District Farmers Association* (UNFFE).

¹⁴⁴ Informant 1 - 8: VSLA-grupp. Kayunga och Masaka distrikten, kvinnor, enskilda intervjuer, 22 mars 2018 och 9 april 2018.

¹⁴⁵ Informant 1: Kvinna 45 år, Kayunga distriktet.

¹⁴⁶ Informant 1 - 8: VSLA-grupp. Kayunga och Masaka distrikten, kvinnor, enskilda intervjuer, 22 mars 2018 och 9 april 2018.

omgivningen. I Kayunga berättar en kvinna att många män är positiva till utvecklingen och vill göra business med kvinnorna och med sina fruar. Ordet sprider sig om att kvinnorna är skickliga och får sina pengar att växa och tar del av ekonomin och marknaden och de påverkar på det sättet sin omgivning.¹⁴⁷

Enligt informanterna går många kvinnor med i VSLA-grupper då det är de som tar det största ansvaret för hemmet och barnen. Det är kvinnorna som har det största drivet och det är de som gör det som måste göras för att förbättra sin och sina barns livssituation. Kvinnorna befinner sig oftare i en mer utsatt situation och har inte samma möjligheter som män att ta jobb. Flera av kvinnorna som blivit intervjuade är de som försörjer sin familj och har ansvar för inkomst, mat, skolgång, kläder med mera.¹⁴⁸

Som tidigare nämnt så kan kvinnorna investera i sina familjer, sina verksamheter, sitt jordbruk eller vad helst de önskar. När utvecklingen sedan är positiv och självförtroendet växer och de har stöd i sin grupp att prova nya saker, får de större kontroll över sina omständigheter och sina liv. De blir då per definition *empowered*.¹⁴⁹

Kvinnorna uttrycker i intervjuerna att de får ökad respekt från omgivningen, att affärerna går bättre, att de har större makt över sin situation och att de blir mindre beroende av männen i deras omgivning. Vissa män är optimistiska till utvecklingen och tar hjälp av sina fruar i sina egna affärer och vissa män som inte tidigare varit med i spargrupper ser att grupperna är effektiva och går själva med. I Kayunga och Masaka är fler kvinnor än män med i VSLA-grupper och det finns en viss skepsis från en del män gentemot metoden. Informanterna uppger att männen kan anse att det är en kvinnoyssla att gå med i en VSLA-grupp och att metoden är för långsam för dom. De vill hellre kunna ta större lån och i snabbare takt. Männen kan även uttrycka att de tycker att de redan har tillräckligt med kunskap och inte behöver vara med i sådan verksamhet. Kvinnorna däremot provar gärna metoden även om det inte handlar om stora pengar och kräver tid och engagemang.¹⁵⁰

Kvinnors *empowerment* kan också få vissa negativa följder. Några av informanterna vittnar om att när de börjat spara pengar och fått eget kapital att röra sig

¹⁴⁷ Informant 4: Kvinna 32 år, Kayunga distriktet.

¹⁴⁸ Informant 1, 4 och 7: VSLA-grupp, Kayunga distriktet och Masaka distriktet, enskilda intervjuer, 22 mars 2018 och 9 april 2018.

¹⁴⁹ World Bank Group, Chapter 2. *What is Empowerment?*, s. 10,11.

¹⁵⁰ Informant 5: Kvinna 30 år, Masaka.

med har männen varit rädda att deras fruar ska lämna dom då kvinnorna inte är beroende av sina män på samma sätt längre.¹⁵¹ En del av kvinnorna gömmer därför sitt sparande i VSLA-grupperna för sina män. Detta kan tyda på en patriarkal samhällsstruktur som utmanas i och med att kvinnor blir *empowered* med VSLA-grupperna. Trots att intervjuerna visat på en positiv utveckling för dessa kvinnor så kan det väcka ett visst motstånd hos omgivningen. Enligt informanterna har kvinnornas och gruppens framgångar mestadels haft positiv inverkan på omgivningen. Kvinnorna upplever större frihet och förmåga att ta mer aktiva beslut över sin och sin familjs framtid, en tydlig *empowering* av kvinnor.¹⁵² Med detta kommer också större jämlikhet även om skillnaderna är stora mellan kvinnor och män och deras förutsättningar är olika.

Under samtalet med John Tsekoko, distriktskoordinator i Kayunga, berättar han om sin syn på kvinnor och män i förhållande till VSLA-grupper men också i samhället i stort. Han menar bland annat att kvinnorna ”are overtaking the men”¹⁵³ och tar ledarskapspositioner i samhället och i politiken. De flesta grupperna är blandade och där gäller samma regler för kvinnor som män men kvinnor är desto mer anförtrödda att inneha förtroendeposter inom grupperna. Det finns en allmän uppfattning om att kvinnorna är mer pålitliga när det kommer till pengar.¹⁵⁴

5.3 Kan ugandiska kvinnor på landsbygden komma ur en subaltern subjektsposition genom deltagande i VSLA-grupper?

Om vi utgår ifrån att informanterna tillhör det Spivak kallar en subaltern grupp innan de går med i VSLA – grupperna och kvinnornas livsomständigheter förändras på det sätt som etablerats ovan i analyskapitlet, har den subaltern subjektspositionen då förändrats efter de gått med i VSLA – grupperna? De subalternerna kännetecknas av en röstlöshet som kommer i förlängning av imperialistiska och patriarkala strukturer som bottnar i ras och kön. VSLA – grupperna kan inte förändra kvinnornas historiska kontext och samhällsstrukturerna över lag har inte ändrats för

¹⁵¹ Informant 5: Kvinna 30 år, Masaka.

¹⁵² World Bank Group. Chapter 2. *What is Empowerment?*, s. 10,11.

¹⁵³ Tsekoko, John, *Kayunga District Farmers Association* (UNFFE).

¹⁵⁴ Ibid.

dem men deras direkta förutsättningar i vardagen har förändrats.¹⁵⁵ Informanterna och kvinnornas livsomständigheter har förändrats, de har blivit *empowered* och kunnat kontrollera sina liv bättre efter att de gått med i VSLA – grupperna. De har kunnat påverka sin omgivning genom ekonomiska framgångar och företagsamhet och kan skapa förändring i sin omgivning.¹⁵⁶ Frågan är om den förändrade situationen är att betrakta som röstlöshet. På lokal nivå har kvinnorna fått ökad respekt och en högre ställning, de kan påverka sin familjs situation och har större inflytande på omgivningen. Där är kvinnorna inte röstlösa. Strukturer på högre nivå har sannolikt inte påverkats, det är inget som kan påvisas med en mindre studie som denna. Det subalterna begreppet är svårt att analysera i denna situation men i diskussionen kommer detta att diskuteras med hjälp av tidigare forskning och tankar om framtida forskning.

5.4 På vilket sätt har Human Rights Based Approach påverkat ugandiska kvinnor på landsbygdens situation och förutsättningar, genom deltagande i VSLA-grupper?

Det är svårt att endast genom intervjuerna, avgöra i vilken omfattning HRBA har gjort skillnad i arbetet med VSLA-grupperna. Det märks dock att medlemmarna lärt sig att vara tydliga med vad de behöver för att de ska kunna öka sina inkomster, eller för att jordbruket ska gå bättre. Kvinnorna har bland annat förklarat att det är dålig kvalitet på de sticklingar de får i bidrag från distriktsorganisationerna och UNFFE samt på de som kan köpas på den lokala marknaden. De önskar därmed få bättre sticklingar i framtiden. De vill kunna köpa gödningsmedel och få hjälp att starta studiecirklar så de kan lära sig att sy, göra tvål eller liknande. På detta sätt kan medlemmarna som rättighetsbärare, förmedla vilka tjänster de önskar från skyldighetsbärarna. Ute i distrikten finns lokala distriktskoordinatorer kopplade till UNFFE som har kontakt med VSLA-grupperna. Till dessa personer kan grupperna vända sig med önskningar, klagomål och annat. Det blir i längden ett stärkande

¹⁵⁵ Spivak, ”Can the Subaltern Speak?”, 1988: 83,84,88,90,93

¹⁵⁶ Informant 1: Kvinna 45 år, Kayunga distriktet.

kretslopp när rättighetsbärarna kan formulera vad de behöver och har rätt till, de kan på så sätt förbättra sin socioekonomiska situation.¹⁵⁷ Hur ofta de har kontakt och i vilken mån önskemålen blir uppfyllda är svårare att säga. Besöket av kvinnan från UNFFE som pratade med kvinnorna i VSLA-gruppen i Masaka är ett sätt att påminna kvinnorna om deras rättigheter och att de är rättighetsbärare och kan kräva sina rättigheter från skyldighetsbärarna. Detta blir en metod att upprätthålla arbets-sättet *Human Rights Based Approach*.¹⁵⁸

HRBA, VSLA – modellens syfte och capabilities approachen passar väldigt bra med varandra. Fokus ligger på *empowerment*, rättigheter, att skapa möjligheter och inkludering. VSLA – modellen bygger på finansiell inkludering så har den också ett socialt fokus och bakom VSLA – projekten som UNFFE startat upp ligger också HRBA. *Capabilities approachen* fokuserar inte enbart på materiella värden. Under intervjuerna med kvinnorna beskriver majoriteten de social och personliga fördelarna i form av ökat självförtroende, lika starkt som de finansiella vinsterna.¹⁵⁹

UNFFE har belyst några rättigheter som de anser extra viktiga i sina projekt i finansiell inkludering genom VSLA – grupper. En del av rättigheterna har kvinnorna fått större tillgång till bland annat rätten till mat, rätten till ekonomisk rättvisa, rätten till en tillräcklig levnadsstandard. De andra rättigheterna, rätten till mark, lika rättigheter för kvinnor och män och rätt till ren miljö i ekologisk balans som UNFFE lyft fram kan inte enbart införlivas med hjälp av VSLA - grupper. För ökad jämlikhet krävs, ekologisk balans och markrätt, lagstiftning och engagemang från högre nationell och statlig nivå.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Samtal med anställda, Masaka District Farmers Associations kontor, två män och en kvinna, 9 april 2018.

¹⁵⁸ Informant 5: Kvinna 30 år, Masaka distriktet.

¹⁵⁹ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s. 1.

¹⁶⁰ SAAFSEFU Project Annual report 2017, *Uganda National Farmers Federation/We Effect joint project*, s. 15.

5.5 Hur har ugandiska kvinnor på landsbygden möjlighet att uppfylla central capabilities enligt Nussbaums teori?

Inom *Capabilities approachen* är *capabilities* som tidigare nämnt, en kombination av personliga förmågor och den sociala, politiska och ekonomiska situation som en person befinner sig i. *Capabilities* innebär också att människor har friheter och möjligheter och med hjälp av dessa, samt personliga förmågor och social, politisk och ekonomisk kontext, kan en person forma och definiera sig själv. Enligt *approachen* så borde alla nationer ha målet att alla människor ska nå över en tröskelnivå av *combined capabilities*.¹⁶¹ Då kvinnorna varit och fortfarande är marginaliserade i sin fattigdom och även diskriminerade på grund av kön,¹⁶² så finns eller fungerar inte kvinnornas *combined capabilities*. När *combined capabilities* inte finns tillgängliga för människor ska regeringen eller den offentliga politiken, enligt Nussbaum, komma in och förbättra människornas livsvillkor.¹⁶³ Det som verkar ske i Uganda är att organisationer till viss del får hjälpa till att täcka vissa behov när regeringen inte räcker till.

Då informanternas ekonomiska och sociala kapital ökar blir fler central capabilities tillgängliga i större grad. Med pengarna de sparar och pengarna de kan låna från gruppen, får de större tillgång till flera av Nussbaums tio *central capabilities*.¹⁶⁴ Med ökat ekonomiskt och socialt kapital har informanterna berättat att de har större möjlighet att köpa medicin eller gå till läkaren om de blir sjuka, vilket kan kopplas till *central capability* nr 2 – kroppslig hälsa. De har ett viktigt socialt sammanhang i sin VSLA – grupp där de känner tillhörighet, vilket ingår i *central capability* nr 7 - anknytning. Nr 4 – sinne, föreställning och tanke, har informanterna genom intervjuerna visat att de har större möjlighet att nyttja då de kan dela idéer och framtidsvisioner med de andra medlemmarna i gruppen och se att andra faktiskt lyckas. Något av de mest påtagliga som kvinnorna uppnått är *central capability* nr 10 – kontroll över sin politiska och materiella miljö. Med ett ökat socialt kapital, större respekt hos andra bybor och ett större självförtroende har informanter

¹⁶¹ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.24.

¹⁶² Human Development Reports, United Nations Development Programme. *Uganda*.

¹⁶³ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.24.

¹⁶⁴ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.33-34.

vittnat om att de fått större inflytande på sin närmiljö och kan skapa förändring.¹⁶⁵ Med ökad tillgång till kontanta medel kan kvinnorna också på ett annat sätt än tidigare påverka sin materiella omgivning.¹⁶⁶ Resterande central capabilities nr 1 - liv, nr 3 - kroppslig integritet, nr 5 - känslor, nr 6 - praktiskt förnuft, nr 8 - andra arter och nr 9 – lek, är desto svårare att mäta i denna studie.¹⁶⁷ För att få mer inblick i dessa central capabilities och informanternas upplevelser kring dem krävs längre intervjuer och ett större antal informanter.

Capability approachen önskar att varje individ ska ha möjlighet att definiera sig själv. Frågan är hur mycket VSLA – grupperna har ändrat kvinnornas möjlighet att definiera sig själva. Ett sätt att mäta på skulle då kunna vara genom att se på vilka och hur många central capabilities som anses tillgängliggjorts i större grad för informanterna. Det är främst 4 olika capabilities som enligt denna analys gjorts mer tillgängliga. Det framgår att kvinnorna till viss del har större möjlighet att definiera sig själva efter att de gått med i VSLA–grupper än innan. Med *capabilities approachen* som grund för en bedömning av livskvalitet, utefter bedömning av informanternas upplevelser, höjts med hjälp av VSLA – modellen.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Informant 1 och 7: VSLA – grupperna, Kayunga och Masaka distriktet, 22 mars 2018 och 9 april 2018.

¹⁶⁶ Informant 3: Kvinna 30 år, Kayunga distriktet.

¹⁶⁷ Nussbaum, *Creating capabilities– the human development approach*, s.33-34.

¹⁶⁸ Ibid. s. 18.

6. Diskussion

I diskussionen kommer avslutande tankar och resonemang att föras gällande vad studien kommit fram till, fortsatt forskning, återstående frågor, huruvida syftet för studien har uppnåtts och om frågeställningarna besvarats.

Syftet med uppsatsen var:

Att belysa hur mikrofinansier genom VSLA-modellen, har påverkat kvinnorna på landsbygdens livsomständigheter och om deras deltagande i VSLA-grupper leder till *empowerment*.

För att uppnå detta har kvinnor i VSLA-grupper i Uganda intervjuats och resultaten har analyserats utifrån ett liberalt och ett postkolonialt feministiskt perspektiv. Det har framkommit att kvinnornas livsomständigheter har påverkats positivt efter att de gått med i VSLA-grupper och att de känner sig starkare ekonomiskt såväl som socialt. De har större makt över sina liv och kan påverka sin materiella och samhälleliga omgivning i större grad. Kvinnorna har enligt egna utsagor blivit *empowered* genom sin medverkan i VSLA-grupper. En kvalitativ studie som denna bygger på ett begränsat antal informanter och är inte generaliserbar på samma sätt som en kvantitativ undersökning. Den här studien ger dock en inblick i hur VSLA-grupper kan påverka kvinnors liv. Mina egna föreställningar innan studien tog vid grundades på artiklar och hemsidor som nästan enbart beskrev VSLA-grupperna som framgångsrika. Av denna anledning var det av intresse att ta reda på hur deltagarna i VSLA-grupperna upplevde att deras livsomständigheter hade påverkats. Kanske skulle berättelserna inte vara riktigt lika positiva som rapporterna jag kunde läsa om på nätet, vilka eventuellt var vinklade. Väl på plats i Uganda och under intervjuerna var det en övervägande positiv bild som jag möttes av. Det finns dock begränsningar i arbetssättet med en kvalitativ studie. I stället för att ta kontakt med informanterna på egen hand har jag varit tvungen att få hjälp av en organisation. Det har gjort att jag rest och mött informanterna i sällskap med en organisation som indirekt hjälper dem, vilket gör att jag för informanterna förknippas med denna organisation. Dessutom krävs tolk vid många av intervjuerna och det kan också innebära en begränsning i den information jag får ta del av.

Resultaten i denna studie som visar på kvinnors *empowerment* genom VSL-verksamhet, får stöd i tidigare forskning som J-PALs rapport om samhällsbaserade mikrofinansgrupper. Rapporten kommer fram till att de grupper som sparar pengar

får en positiv inverkan på hushållsekonomin och leder till kvinnors *empowerment*.¹⁶⁹

Mycket tidigare forskning fokuserar på effekterna av spar- och långrupper på ett högre ekonomiskt plan. I *Does Female empowerment Promote Economic Development?* fokuserar forskarna på att undersöka om det gynnar den ekonomiska utvecklingen att låta kvinnor ta lån framför män. De kommer sedan fram till att kvinnor i högre grad investerar i mänskligt kapital, familj och skolgång exempelvis, än i fysiskt kapital. De menar att detta inte nödvändigtvis gynnar den ekonomiska tillväxten.¹⁷⁰ I denna studie har jag till viss del funnit liknande resultat. Likheten i resultat gäller att kvinnorna ofta har som mål och önskan att kunna betala sina barns skolgång och kunna investera i sina familjer. Det betyder dock inte att de inte är företagsamma eller investerar i affärer eller mark. Den effekt som kvinnors empowerment genom VSLA-grupper har på ekonomin på lång sikt, är ett ämne för framtida forskning.

Med denna studie har jag försökt fylla tomrummet där jag anser att det saknas forskning. Genom intervjuerna har kvinnornas egna upplevelser fått komma fram i motsättning till en studie som bygger på kvantitativa metoder. Genom resultatet blir det tydligt vilka ambitioner kvinnorna har och hur, om de får de rätta verktygen, kan få utlopp för sin förmåga att driva egna företag och stå för samhällelig påverkan. Informanterna har också berättat att de är nöjda med hur VSLA-gruppen har påverkat deras livsomständigheter men att många har större ambitioner. De vill kunna utveckla sitt jordbruk och sina affärer och därmed behöver de större lån. Så VSLA-modellens begränsningar blir också tydliga. Att VSLA-grupperna inte är kopplade till banker kan bli ett problem om stöld eller fusk skulle ske. Det finns ingen säkerhet för de pengar som gruppen sparar ihop. Även om det inte påvisats i denna studie så finns det andra rapporter som pekar på att VSLA-ledare har missbrukat sina positioner för att dra fördelar på andra medlemmars bekostnad.¹⁷¹

Vad har då studien för samhällsrelevans? Intresset för VSLA-grupperna är en indikator för samhällssituationen. Modellen har blivit mycket populär och det finns tusentals VSLA-grupper runt om i Uganda och medlemmarna är övervägande kvinnor. VSLA-verksamheten startades för att nå ut till de allra fattigaste och mest

¹⁶⁹ Dean et al. J-PAL, *Impact savings Groups on the Lives of the Poor*.

¹⁷⁰ Doepke och Michèl, "Does Female empowerment Promote Economic Development?".

¹⁷¹ Musinguzi Kashaija, "Can Uganda adopt the village savings and loan associations?".

utsatta och det är långt fler kvinnor som söker sig till VSLA-grupperna. Den ojämna fördelningen av män och kvinnor i VSLA-grupperna visar på den ojämna fördelningen av möjligheter och resurser mellan könen i Uganda. Verksamheten har också ett stort socialt värde och utgör en plattform och ger trygghet åt medlemmarna. I grupperna skapas band mellan medlemmarna och grupperna bygger till stor del på att medlemmarna har tillit till varandra.

För framtida forskning krävs kvantitativa undersökningar såväl som kvalitativa. En större undersökning av vad kvinnor får ut av VSLA-grupper och vad de saknar i projektet. Eftersom att VSLA-modellen nu är så utbredd så hade undersökningar över nationsgränser och på olika kontinenter också varit värdefullt. Det kan bli intressant och användbart att kunna jämföra olika platser och olika länder och hur VSLA-modellen fungerar på de olika platserna. Sådan forskning över längre tid skulle kunna genomföras för att se på vilket sätt människors situation förändras på sikt. På så sätt skulle man kunna mäta samhällets tillstånd och förändring. Härmed skulle det vara möjligt att mäta VSLA-modellens effekt som fattigdomsbekämpare gentemot andra mikrofinansprojekt. I en del tidigare forskning påvisas traditionella mikrofinansinstitutioner inte reducerar fattigdom, exempelvis Alfred Lakwos studie *Microfinance, rural livelihoods, and women's empowerment in Uganda*.¹⁷²

Kvinnorna i studien har blivit *empowered*, de har funnit stöd i varandra och skapat bättre förutsättningar för det som de beskriver som ett gott liv. Vissa av kvinnorna påpekar att relationerna inom deras familjer blivit bättre sedan de blev medlemmar i VSLA-grupperna men det finns också vittnesmål om problem som kan uppstå om männen inte tycker om när kvinnorna får tillgång till pengar och tar större plats i samhället. Detta beskriver också Musinguzi Kashaija i sin artikel:

Additionally, the dominance of women in the social groups has been associated with increasing levels of family instability within these communities as much as this has been an empowering structure for majority of the women.¹⁷³

I framtida forskning skulle det vara intressant att undersöka på vilket sätt männen kan involveras ännu mer och om det skulle kunna fokuseras på maskulinitetsnormer och inte endast *female empowerment*. Enligt District Coordinator John Tsekoko så hamnar männen på efterkälken efter kvinnornas framgångar och utvecklingen kan

¹⁷² Lakwo, *Microfinance, rural livelihoods, and women's empowerment in Uganda*, s. 243, 244.

¹⁷³ Musinguzi Kashaija, "Can Uganda adopt the village savings and loan associations?".

därmed bli obalanserad.¹⁷⁴ Ofta i arbetet med att stärka kvinnor ses projekten som ”kvinnoprojekt” och handlar om problem som kvinnor har. Där borde fokus också läggas på männen och det som är deras ansvar samt vad de kan göra för att stärka kvinnor och därmed förbättra sin egen och sina familjers situation.

Martha Nussbaums teori de tio *central capabilities* har på flera sätt överensstämmt med de intervjuade kvinnornas tankar om vad som är ett gott liv. Ett gott liv innebär för informanterna att kunna skaffa sig det man behöver så som mat, kläder, utbildning, sjukvård med mera. Det går att jämföra kvinnornas berättelser om livet och förändringarna som skett efter de har gått med i sin lokala VSLA-grupp och vilka *central capabilities* som är aktuella. Är målet att sträva efter att uppfylla alla dessa *capabilities* så behövs lika villkor för kvinnor och män, flickor och pojkar. Skulle VSLA-programmet utvecklas utefter Nussbaums teorier om *capabilities* så skulle, en viktig ingrediens vara just kvinnans rättigheter och mannens ansvar i ett patriarkalt samhälle. Kvinnan har som studien utvisat, inte samma makt över sitt liv men hon har ändå mycket mer ansvar för familj och barn än sin make. UNFFE har som mål att kunna starta studiegrupper inom VSLA-grupperna och att skapa utbildningar för sina medlemmar. På så sätt kan de förvärva vissa kunskaper så att de i förlängningen kan känna sig säkrare i att exempelvis investera i sina affärsidéer. Ytterligare ett steg i jämställdhetsarbetet kan vara att försöka få in fler män i VSLA-verksamheten. Då skulle VSLA-gruppen kunna ha möten om maskulinitetsnormer såväl som *female empowerment* och kvinnor och män kan där mötas på lika villkor.

Användandet av en *Human Rights Based Approach* anser jag är ett bra sätt att arbeta med utvecklingsprojekt. Kanske är det extra viktigt i projekt vars uppbyggnad eller modell utarbetats i västvärlden för att sen implementeras i länder som tidigare varit kolonier. Detta för att försöka komma bort från västvärldens försök att rädda ”icke-västerländska” länder. Med HRBA blir det tydligt vem som arbetar för vem och rättighetsbärarna tränas att uttrycka vad de behöver för att deras rättigheter ska tillgodoses. Jag anser att chansen att kvinnorna som intervjuades till studien, vågar uttrycka sig fritt om det som är både positivt och negativt med VSLA-grupperna och deras påverkan, är större i och med att UNFFE använder sig av en *Human Rights Based Approach*. Som intervjuare känns det tryggt att veta att verksamheten arbetar med HRBA. Jag märkte också i intervjuerna att kvinnorna är

¹⁷⁴ Tsekoko, John, *Kayunga District Farmers Association*, (UNFFE).

tydliga med vad de önskar för att deras situation ska förbättras ytterligare och de framför önskingar om tillgång till olika tjänster och material som de hoppas att UNFFE kunde hjälpa dem med.

Ur ett postkolonialt perspektiv hävdar jag att VSLA-modellen är bra och skiljer sig från andra modeller i det att det bygger på deltagarnas egna besparingar och förmåga att förvalta lånen och betala tillbaka. Deltagarna styr själva gruppen och projekt genomförs båda privat och tillsammans inom gruppen.

Det har varit svårt att sätta det subaltern begreppet på kvinnornas subjektivitet eftersom jag träffat informanterna efter att de gått med i VSLA-grupperna och deras livsomständigheter förändrats. I efterhand tycker jag att det skulle varit bra att intervjua kvinnorna innan och efter de gick med i VSLA-grupper. Jag kan analysera den information jag fått och den kunskap jag har och mena att utefter Spivaks definition, tillhörde kvinnorna tidigare sannolikt en subaltern grupp. Det jag dock kan hävda med större säkerhet är att kvinnorna inte har en subaltern subjektposition nu. Spivaks uppfattning om subalternitet kan förekomma fyrkantigt men begreppet har, trots svårigheten att applicera det på en grupp, varit ett användbart verktyg som kunnat lyfta vissa aspekter hos utsatta grupper. Begreppet har påvisat den position en subaltern person har och dess möjligheter att påverka, eller snarare brist på möjligheter att påverka sina egna omständigheter. Utifrån resultatet har det framkommit att informanterna har fått större inflytande på människor runt omkring dem, deras sociala status har höjts. De kan påverka lokalpolitiken men frågan är dock om de kan påverka nationellt. I framtida forskning skulle det vara relevant att undersöka om denna grupp, fattiga kvinnor på landsbygden i Uganda, är representerade nationellt i exempelvis politiken. Får de lov att dela sitt eget narrativ och påverka sådant som ligger i deras intresse?

I kapitel 5 analyseras studiens frågeställningarna och jag menar att det i denna studie inte är möjligt att besvara dessa utan att de griper in i varandra. Alla fem frågor och svar är ofrånkomligt kopplade till varandra. När informanterna går med i VSLA-grupperna höjs deras ekonomiska status, detta tillsammans med en stark grupp känsla och samarbete ger bättre självförtroende. VSLA-projekten som startats upp med hjälp av UNFFE arbetar med *Human Rights Based Approach* i ryggen. Detta innebär att de måste informera medlemmarna om att de har rättigheter och kan kräva dessa av skyldighetsbärarna. Med större möjlighet att styra över sin livssituation materiellt och politiskt får medlemmarna större tillgång till Nussbaums

central capabilities. På detta sätt kan, enligt Nussbaum, den sociala rättvisan i samhället, mätas. När kvinnorna sedan berättar om att de har fått en förhöjd social status och lokalt kan påverka skeenden så tyder det på att de inte är röstlösa.

Utifrån resultaten i denna studie framträder VSLA-grupperna som en lyckad modell i arbetet att inkludera en utsatt grupp. De intervjuade kvinnornas ekonomiska och sociala ställning har stärkts, deras möjligheter att påverka sina omständigheter har ökat och de har blivit *empowered*.

Litteraturförteckning

Ahrne, Göran, och Peter Svensson, *Handbok i kvalitativa metoder*, 2. uppl., Malmö: Liber, 2011.

Allen, Hugh och Panetta, David, *Savings Groups: What are they?*, The SEEP Network “Savings-Led Financial Services Working Group”, 2010, https://sites.worldvision.ca/savingsgroups/wp-content/pdfs/SEEP_Savings_Groups_Overview.pdf, hämtad 28 maj 2018.

Busingye Kampenuka, Schola. *A case study of a Village Saving and Loan Associations and its relation to poverty reduction among rural households in Kyabakara, Uganda*. Universitetet I Agder, 2015.

CARE - Strategic impact inquiry, *Village Savings and Loans and Women's Empowerment: Strategic Impact Inquiry (SII)*, 2006, <http://gender.care2share.wikispaces.net/Strategic+Impact+Inquiry>, hämtad 23 april 2018.

CARE, *Join My Village Blog – Introducing the Village Savings and Loan Model*, 2011, <http://www.care.org/our-impact/joinmyvillage/blog/2011/02/introducing-village-savings-and-loan-model>, hämtad 21 maj 2018.

Doepke, Matthias och Tertilt Michèl, “Does Female Empowerment Promote Economic Development?”, *Nber Working Paper Series, Working Paper 19888*, Cambridge, 2014, revised 2018, DOI: 10.3386/w19888, <http://www.nber.org/papers/w19888>, hämtad 28 - 09 – 2018.

Duflo, Esther, “Women Empowerment and Economic Development”, *Journal of Economic Literature*, Vol. 50, Iss.4. 2012, s.1051-1079. DOI:10.1257/jel.50.4.1051

Ellis, Amanda, *Gender and Economic Growth in Kenya: Unleashing the Power of Women*, World Bank Publications, 2007, e-bok

Human Development Reports, United Nations Development Programme, *Uganda*, 2016, <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/UGA>, hämtad 9 mars 2018.

Human Rights Watch, World Report 2018, *Uganda Events of 2017*, <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/uganda#e81181>, hämtad 2 maj 2018.

Human Rights Watch, "Uganda: Police Raid Queer Kampala Film Festival", 2017, <https://www.hrw.org/news/2017/12/15/uganda-police-raid-queer-kampala-film-festival>, hämtad 02 maj 2018.

Kaijser, Lars., Öhlander, Magnus, *Etnologiskt fältarbete*, Lund: Studentlitteratur AB 2011.

Kvale, Steinar och Svend Brinkmann, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 1. uppl., Lund: Studentlitteratur, 1997.

Kvale, Steinar och Svend Brinkman, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 3. uppl., Lund: Studentlitteratur, 2014.

Karlan, Dean, Beniamino Savonittob, Bram Thuysbaertb, and Christopher Udrya, "Impact of savings groups on the lives of the poor." *J-PAL*. PNAS, 2017, doi:10.1073/pnas.1611520114, https://www.povertyactionlab.org/sites/default/files/publications/Impact-of-savings-group-on-the-lives-of-the-poor_Dean-et-al_February2017.pdf, hämtad 23 april 2018.

Karlsson, Lena. Utrikespolitiska institutet. Landguiden. *Modern Historia*, 2016, <https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/afrika/uganda/modern-historia/>, hämtad 29 januari 2018.

Lakwo, Alfred, *Microfinance, rural livelihoods, and women's empowerment in Uganda*, African Studies Centre, Leiden, research report 85/2006.

Masanjala, Winford .H. och Maxton G. Tsoka, *Socio-Economic Impact Study of FINCAMalawi*. University of Malawi, Center for Social Research, 1997.

Mohanty, Chandra Talpade, ”Med västerländska ögon: feministisk forskning och kolonial diskurs”, i *Globaliseringens kulturer*, redigerad av Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz, Håkan Thörn , Nora: Nya Doxa, 1999, s. 195-214

Mersland, Roy och Øyvind Eggen, “You Cannot Save Alone: Financial and Social Mobilization in Savings and Credit Groups”, *SSRN Electronic Journal*, Norad, DOI: 10.2139/ssrn.1032247, 2007, hämtad 12 september 2018.

Musinguzi Kasjajja, Laban. “Can Uganda adopt the village savings and loan associations?”, *New Vision*. 2015 – 07 – 10. https://www.newvision.co.ug/new_vision/news/1330134/uganda-adopt-village-savings-loan-associations, hämtad 9 juni 2018.

Nationella Sekretariatet för Genusforskning, *Postkolonialism*, 2016, <https://www.genus.se/ord/postkolonialism/>, hämtad 31 januari 2018.

Nussbaum, Martha, *Creating capabilities – the human development approach*, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2011.

Nussbaum, Martha C., “Capabilities and Human Rights”, *Fordham Law Review*, vol. 66, nr. 2, artikel 2, 1997, s. 273 – 300.

OHCHR. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Frequently asked questions on a human rights – based approach to development cooperation*, 2006, United Nations, New York, Geneva, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FAQen.pdf>, hämtad 1 juni 2018.

Parker, Amy, *Lessons learned: how to set up a village savings and loan association*, The Guardian, 2016. <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2016/jan/21/vsla-successful-microfinance-project-tips>

SAAFSERFU Project Annual report 2017, *Uganda National Farmers Federation/We Effect joint project*, 2017.

Sida, Avdelningen för Afrika, *Utvecklingen i Uganda*. 2016, <https://www.sida.se/Svenska/Har-arbetar-vi/Afrika/Uganda/Utvecklingen-i-Uganda/>, hämtad 9 mars 2018.

Sida, *Human Rights Based Approach at SIDA*, 2015, <https://www.sida.se/English/partners/resources-for-all-partners/methodological-materials/human-rights-based-approach-at-sida/>, hämtad 20 april 2018.

Sida, *Mikrofinans – litet lån lönar sig*, https://www.sida.se/contentassets/b185bc427cd24be38510315a4e54213c/mikrofinans---litet-l229n-l246nar-sig_1133.pdf, hämtad 11 juni 2018.

Spivak, Gayatri Chakravorty, “Can the Subaltern Speak?” i *Marxism and the Interpretation of Culture*, redigerad av Cary Nelson och Lawrence Grossberg, Basingstoke: Macmillian Education, 1988, s. 271-313

Spivak, Gayatri Chakravorty, *Subalternisering och den globala utopin*, Hågersten: Tankekraft, 2014.

Swedish Secretariat for Gender Research, *Intersectionality*, 2016, <https://www.genus.se/en/wordpost/intersectionality/>, hämtad 5 oktober 2018.

Themnér, Lotta, Säkerhetspolitik, *Fördjupning Uganda*, 2016, <http://www.sakerhetspolitik.se/Konflikter/Uganda/fordjupning-uganda/>, hämtad 9 mars 2018.

UN General Assembly, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, 18 December 1979, United Nations, Treaty Series, vol. 1249, s. 13, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3970.html>, hämtad 12 juni 2018.

UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 1948 (217 [III]A), Paris, <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, hämtad 7 juni 2018.

U.S Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices for 2017*, <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm#section6women>, hämtad 3 – 05 – 2018.

Utrikespolitiska institutet, Landguiden, *Politiskt system*, 2017, <https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/afrika/uganda/politiskt-system/>, hämtad 2 maj 2018.

VSL Associates LTD, *VSL model*, <http://vslnet.net/aboutus/vslmodel>, hämtad 21 mars 2018.

VSL Associates LTD, *Home*, <http://vslnet.net/home>, hämtad 27 mars 2018.

We Effect, *Vår historia*, <https://weeffect.se/om-oss/var-historia/>, hämtad 11 juni 2018.

World Bank Group. *Chapter 2. What is Empowerment?* <http://siteresources.worldbank.org/INTEMPowerment/Resources/486312-1095094954594/draft2.pdf>, hämtad 26 september 2018. S. 10 -23.

Informanter 1 - 10:

Samtal med anställda. Masaka Distriktet. Masaka District Farmers Associations kontor. Två män och en kvinna. 9 april 2018.

Informant: M&E Manager, Kampala, Uganda, *Uganda National Farmers Federation*, UNFFE, 19 mars 2018, kl 11:00.

Mail: M&E Manager, Kampala, Uganda, *Uganda National Farmers Federation*, UNFFE, 8 juni 2018.

Informant: Tsekoko, John, Kayunga, Uganda, District Coordinator, *Kayunga district farmers association*, UNFFE, 22 mars 2018. Kl. 10:30.

Informant 1: kvinna, 45 år, Kayunga distrikt, jordbrukare. VSLA-gruppmedlem.
Enskild intervju, 22 mars 2018.

Informant 2: kvinna 45 år, Kayunga distrikt, jordbrukare, VSLA – gruppmedlem,
enskild intervju, 22 mars 2018.

Informant 3: kvinna 30 år, Kayunga distrikt, jordbrukare, VSLA – gruppmedlem,
enskild intervju, 22 mars 2018.

Informant 4: kvinna 32 år, Kayunga distrikt, jordbrukare, VSLA – gruppmedlem,
enskild intervju, 22 mars 2018.

Informant 5: kvinna 30 år, Kayunga distrikt, jordbrukare, VSLA – gruppmedlem,
enskild intervju, 22 mars 2018.

Informant 6: kvinna 32 år, Masaka distriktet, jordbrukare, VSLA-gruppmedlem,
enskild intervju, 9 april 2018.

Informant 7: kvinna 56 år, Masaka distriktet, jordbrukare, VSLA-gruppmedlem,
enskild intervju, 9 april 2018.

Informant 8: kvinna 36 år, Masaka distriktet, jordbrukare, VSLA-gruppmedlem,
enskild intervju, 9 april 2018.

Informant 9: kvinna 39 år, Masaka distriktet, jordbrukare, VSLA-gruppmedlem,
enskild intervju, 9 april 2018.

Informant 10: kvinna 30 år, Masaka distriktet, jordbrukare, VSLA-gruppmedlem,
enskild intervju, 9 april 2018.

Bilaga

Intervjufrågor till informanter i Kayunga och Masaka distrikten, Uganda Den 22 mars och den 9 april 2018

Personal:

- How old are you?
- Do you have other people than yourself that you provide for?
- What does your closest family look like?
- Does the members of your closest family work, study or something else?
- What does your day look like normally?
- How would you describe life as a woman?

About the VSLA:

- How long have you been in the group?
- Why did you join the group?
- What were your expectations before starting?
- How has the VSLA worked for you?
- How has it affected your economic status/situation?
- How has the pay back system of the loans worked?
- How often do you meet in the group?
- What are the challenges with the VSLA – group/model?
- Are there any challenges?
- Do you have any suggestions for improvement?

Social:

- What effect has the VSLA had on your social status?
- Do you feel like you are listened to at meetings?
- In what way has the project affected women?
- What does empowerment mean to you?
- Does the VSLA empower you and other women?
- Have relationships between you and other people changed?
- What do you think about the health of you and your family?
- How do you see your future?
- What do you wish for?
- What is a good life to you? How would you describe it?